

68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007

En undersøgelse af faktorer, der kan forklare
positiv befolkningsudvikling i yderområders landsbyer

.....
MILJØMINISTERIET

By- og Landskabsstyrelsen

68 landsbyer i yderområder med befolkningsstilvækst i perioden 1997-2007

En undersøgelse af faktorer, der kan forklare
positiv befolkningsudvikling i yderområders landsbyer

Pia Heike Johansen og Karsten Eskildsen

August 2008

SYDDANSK UNIVERSITET

Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter

.....
MILJØMINISTERIET

By- og Landskabsstyrelsen

Denne rapport er udarbejdet på opdrag af By- og Landskabstyrelsen, Miljøministeriet. Alle rettigheder tilhører opdragsgiver og institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatterne, 2008.

Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter

ISBN 978-87-91304-26-2

Pia Heike Johansen og Karsten Eskildsen
Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter (IFUL)
Syddansk Universitet
Niels Bohrs Vej 9-10
DK-6700 Esbjerg
Tlf.: 6550 4221
Fax: 6550 1091
E-mail: iful@sam.sdu.dk

Forord

Når der kan spores en positiv befolkningsudvikling i yderområder, hvor der ellers ofte er tale om en nedadgående tendens, er det interessant at afklare, om der kan findes entydige forklaringer på en sådan fremgang. Mindst lige så interessant er det at vurdere, om disse forklaringer lader sig overføre til tilsvarende områder, hvor der er en negativ udvikling.

Denne rapport tager sit udgangspunkt i, at der i 68 ud af 205 landsbyer i de såkaldte yderområder i perioden 1997-2007, og søger at finde forklaringer på, at de går befolkningsmæssigt frem.

Nemtest ville det være, hvis der var tale om at finde en enkelt faktor, at komme med et enkelt svar, der kunne løse alle yderområdernes udfordringer i forhold til at fastholde og tiltrække nye borgere. Hvis et sådant enkelt svar fandtes, ville de seneste mange års national og international forskning med al sandsynlighed have fundet det. Løsningen ville have været igangsat, landsbyer ville have fulgt den samme model og sikkert nu være på vej med den ensliggørelse, som ensartede enkle svar og løsninger ofte medfører. Dette er som bekendt ikke sket. Enhver, der har arbejdet med landdistrikter og landsbyer vil vide, at forskelligheden blomstrer, og at netop forskelligheden i kultur, landskab og identitet er det bærende for en stor del af indsatsen for at styrke den lokale udvikling og tiltrække nye borgere.

Mere realistisk er det derfor at gå til opgaven om at finde forklaringer på befolkningstilvæksten i de 68 landsbyer med et udgangspunkt om at lede efter flere faktorer, der i de rette kombinationer og tilpasset den enkelte landsby, dens indbyggere, dens historie og dens omgivelser kan udgøre en troværdig forklaring. Måske vil det så vise sig, at der kan være tale om, at de samme kombinationer af faktorer går igen. Måske vil det derefter vise sig, at det er muligt at udarbejde overordnede løsningsforslag, der på en gang kan indfange og understøtte de enkelte lokaliteters kvaliteter og aktivt søge at øge bosætningen i landsbyer i yderområderne. Det vil denne afrapportering af undersøgelsen af befolkningstilvæksten i 68 ud af 205 landsbyer i Danmarks yderområder med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007 afsløre.

Det er Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen, der blev opmærksom på den positive befolkningsudvikling i de 68 landsbyer og efterfølgende iværksatte denne mindre undersøgelse. Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter, Syddansk Universitet, har udført analysen i maj-juli 2008. Vi har i den forbindelse mødt stor imødekommenhed hos de folk, vi interviewede i otte landsbyer. Vi takker mange gange for, at de tog sig tid til at medvirke og gæstfrit tog imod os. Samtidig vil vi gerne rette en tak til Bue Nielsen, By- og Landskabsstyrelsen for et konstruktivt samarbejde.

Pia Heike Johansen
Projektleder, cand.scient.soc., ph.d.

Forord	4
Kapitel 1: Introduktion og hovedkonklusioner	7
1.1. Indledning	7
1.2. Undersøgelsesspørgsmål	7
1.3 Metode	7
1.4. Hovedkonklusioner	10
1.5. Rapportens opbygning	11
Kapitel 2: Begrebsafklaringer og datagrundlag	12
2.1. Definition af yderområder og landsby	12
2.2. 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst	13
2.3. Datagrundlag for kvantitative beskrivelser	15
2.4 Kvalitative data	15
2.4.1. Udpegning af otte landsbyer til indsamling af kvalitative data	15
2.4.2. Respondenter	16
2.4.3. Interviews	16
2.5. Præsentation af de otte landsbyer	17
Kapitel 3: Forklaringer på befolkningsmæssig fremgang	32
3.1. Graden af ruralitet	32
3.1.1 Respondenterne om afstanden til by	33
3.1.2. Opsummering – graden af ruralitet	33
3.2. Infrastrukturelle forhold	33
3.2.1. Respondenterne om infrastrukturelle forhold	36
3.3 Naturen og befolkningsudvikling	36
3.3.1. Respondenterne om betydningen af naturen	37
3.3.2. Opsummering – naturen som ressource	38
3.4. Lokalt engagement og partnerskaber	38
3.4.1. Respondenterne om det lokale engagement	39
3.4.2. Opsummering – lokalt engagement	42
3.5. Offentlige og private investeringer i landsbyudvikling	43
3.5.1. Respondenter om de lokale investeringer	44
3.5.2 Opsummering – offentlige private investeringer	44
3.6 Arbejdsmarkedet	44
3.6.1 Respondenterne om betydningen af lokale arbejdspladser	45
3.6.2. Opsummering – arbejdsmarkedetsstruktur	46
3.7. Offentlig og privat service	46
3.7.1. Respondenterne om den lokale service	47
3.7.2. Opsummering – offentlig og privat service	48
3.8. Respondenterne og deres forklaringer på landsbyernes befolkningsmæssige vækst	48

Kapitel 4: Konklusioner	50
English summary	52
Litteraturliste:	53
BILAG 1-7	54
Bilag 1: Landsbyer fordelt på rang og udvikling i børnefamilier samt uddannelse	54
Bilag 2: Spørgeguides	57
Bilag 3: 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst og deres grad af ruralitet	65
Bilag 4: 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst og deres landsbypræsentation på hjemmesider	67
BILAG 5: 68 landsbyer med befolkningstilvækst i yderområderne og bevilget tilskud til lokaludviklingsprojekter	69
BILAG 6: 68 landsbyer med befolkningsudvikling i yderområderne opgjort med udstykning og salg af byggegrunde	71
Bilag 7: Skole, ældreservice, biblioteksservice og lokal handel i 68 landsbyer med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007	73

Kapitel 1: Introduktion og hovedkonklusioner

1.1. Indledning

Udviklingstendensen i Danmarks rurale yderområder har igennem de seneste årtier gået i retningen af befolkningsnedgang. Dette er en udfordring både i social, planlægningsmæssig, kulturel og økonomisk sammenhæng. På det sociale område er der f.eks. færre indbyggere til at skabe aktive lokalsamfund, og det bliver stadig vanskeligere at rekruttere frivillige til foreningsarbejde. På det planlægningsmæssige område stilles kommuner over for udfordringer omkring landsbyer i bebyggelsesmæssigt forfald. På det historisk-kulturelle område er det en udfordring at bevare og udvikle diversiteten i det danske samfund, og på det økonomiske område betyder affolkningen af de rurale yderområder, at det er stadig vanskeligere at opretholde og udvikle arbejdspladser lokalt, og at det skattemæssige grundlag bliver mindre, uden at dette nødvendigvis gælder for udgiftssiden i udkantskommunerne. De nævnte udfordringer skal på den ene side betragtes som en skitsering af kompleksiteten og er nogle få blandt mange andre, der opstår, når landsbyer og rurale områder i Danmarks udkantsområder rammes af befolkningsnedgang. På den anden side skal skitseringen tydeliggøre det nødvendige i en øget indsigt i forhold, der kan vende en nedadgående befolkningsudvikling og begrunde, hvorfor det er særdeles relevant at undersøge de 68 ud af 205 landsbyer i yderområderne i Danmark, der i perioden 1997 til 2007 oplevede en befolkningsfremgang.

1.2. Undersøgelsesspørgsmål

Det overordnede spørgsmål, der ønskes belyst, er:

Hvilke forklaringer kan der findes på, at 68 landsbyer i Danmarks yderområder har oplevet en befolkningsmæssig tilvækst i perioden 1997-2007, og kan disse forklaringer operationaliseres og gentages med forventning om at skabe befolkningsmæssig tilvækst i andre landsbyer i yderområder?

Det er således formålet med undersøgelsen at kortlægge forskellige typer af forklaringer og at give en samlet vurdering af deres grad af generaliseringspotentiale i forbindelse med en operationalisering.

1.3 Metode

Undersøgelsen af forklaringer for positiv befolkningsudvikling i 68 landsbyer i Danmarks yderområder søger både at indfange strukturelle og kvalitative forklaringer. Undersøgelsen inddrager data fra litteraturstudier, statistik og kort samt kvalitative data, der er indsamlet gennem semistrukturerede interviews og observationer i otte udvalgte landsbyer.

Forklaringerne bruges i et tæt samspil til at supplere hinanden. Der er således lagt op til, at det er kombinationer af flere faktorer, der spiller sammen, når nogle landsbyer i yderområderne oplever en befolkningstilvækst.

De faktorer, undersøgelsen vil se nærmere på, er:

- Graden af ruralitet målt i forhold til afstand til nærmeste by
- Infrastrukturelle forhold
- Betydningen af de naturlige omgivelser
- Engagement og lokalt initiativ
- Arbejdsmarkeds forhold
- Offentlige og private investeringer
- Offentlig service
- Respondent udsagn

Der er tale om, at undersøgelsen bygger på nogle få parametre inden for de enkelte faktorer. F.eks. er parametrene inden for faktoren engagement og lokalt initiativ en optælling af landsbyprojekter, der har fået tilskud fra landdistriktsudviklingspuljer og respondenternes udsagn omkring lokalt aktivitetsniveau. Parametrene inden for infrastrukturelle forhold er afstand til motorvej, hovedvej og Margueritruete, udstykning og salg af byggegrunde og respondenters udsagn omkring betydningen af infrastruktur. Det kan ikke afvises, at inddragelsen af flere parametre ville kunne nuancere den samlede konklusion yderligere. Når det alligevel synes at være tilstrækkeligt med de få valgte parametre inden for de enkelte faktorer, skyldes det for det første, at undersøgelsen fokuserer på befolkningstilvækst og ikke på økonomisk vækst i sin helhed. For det andet at de valgte parametre efter vores mening indfanger det centrale i de faktorer, der undersøges.

Argumentet for at tage afsæt i samspillet af faktorer og ikke i enkelte faktorer som forklaring er, at landsbyer i yderområderne i dansk sammenhæng er relativt tæt beliggende. Det betyder, at enkelte faktorer som f.eks. nærhed til motorvejsafkørsel eller større virksomhed ofte vil gælde for flere landsbyer i området. Af mere kvalitative faktorer vil man på samme måde inden for et konkret yderområde kunne finde landsbyer, der f.eks. har et særdeles aktivt og engageret foreningsliv, uden at det har medført befolkningsmæssig tilgang for alle landsbyer.

Det, at der alene er tale om en undersøgelse af de 68 landsbyer i yderområderne med befolkningstilvækst, og at der ikke inddrages data fra de 137 landsbyer der ikke har befolkningstilvækst, lægger op til, at resultater søges sandsynliggjort gennem resultater fra lignende studier. Både i forhold til underbyggende resultater og inspiration til metode kommer disse resultater først og fremmest fra det internationale sammenlignende studie af landdistriktsdynamikken "Dynamics of rural areas" (DORA). Danske eksempler på undersøgelser, der kan understøtte resultater, er gengivet i rapporten " Lokale udviklingsprojekter. Evaluering af

bypuljeprojekter i "Den bæredygtige landsby" og "Mindre byer - større muligheder" (Johansen og Thuesen, 2005) og projektet "Lokale Forskelle" gengivet i bl.a. "Development and change from a local rural community point of view" (Johansen og Lindegaard, 2006).

DORA er et EU-finansieret projekt, som blev endeligt afrapporteret i 2001 i en komparativ analyse af forhold, der har betydning for dynamikken i rurale områder. Projektet bygger på 16 cases fra otte regioner i de fire lande Sverige, Skotland, Grækenland og Tyskland. Udgangspunktet for udvælgelsen af de otte regioner var, at der var tale om landdistriktsregioner, hvor der parvis i de fire lande kunne iagttages en positiv udvikling og en mindre positiv udvikling. Undersøgelsen af forklaringer for befolkningsfremgang i 68 landsbyer i yderområder adskiller sig fra DORA-undersøgelsen ved, at grundlaget for undersøgelsen og dermed data udelukkende vedrører landsbyer, der oplever en positiv befolkningsudvikling samtidig med, at de er beliggende i de rurale områder, der i øjeblikket står over for de største udfordringer i forhold til økonomisk fremgang.

Når det er valgt at lade DORA-undersøgelsen være primær inspirationskilde til dette studie, skyldes det for det første muligheden for at sammenligne forklaringer/resultater. For det andet skyldes det, at DORA undersøgelsen går ud over mere traditionelle forklaringer på økonomisk fremgang eller mangel på samme. De mere traditionelle forklaringer knytter sig til neo-klassiske økonomiske produktionsfunktioner, til lokaliseringsteorier samt til mere traditionelle offentliggjorte statistikker. DORA-projektet inddrager således også mere usynlige og umålelige (intangibile) faktorer som f.eks. livskvalitet, netværksrelationer og historie. Samtidig betyder DORA's eksplorative forskningsdesign, at der ikke lægges op til enkeltfaktor forklaringer, men til en nuanceret og kompleks forklaringsmodel. Resultaterne fra DORA-projektet førte til en række policy anbefalinger særlig rettet mod EU's landdistrikts politik.

I forhold til indeværende undersøgelse af forklaringer bag 68 landsbyers befolkningsmæssige fremgang søges manglen på data fra de landsbyer, der ikke oplever en befolkningsmæssig fremgang, altså imødekømt ved, at undersøgelsens resultater, i form af forslag til forklaringer, sammenholdes med de forklaringer for positiv udvikling i rurale områder, som DORA-projektet er fremkommet med.

DORA-projektet opererer med 6 overordnede temaer. Disse er: 1. Kulturelle traditioner og sociale forhold i relationen mellem stat og marked. 2. Infrastruktur og grad af ruralitet. 3. Governance, institutioner og investeringer. 4. Entrepreneurskab. 5. Økonomiske strukturer og organisering 6. Humane ressourcer og demografi.

1.4. Hovedkonklusioner

En grundlæggende præmis for undersøgelsen af forklaringer for positiv befolkningsudvikling i de 68 landsbyer er, at der ikke søges efter en enkeltfaktor forklaring, men efter kombinationer af forklaringer. Præmissen er skabt på grundlag af erfaringer fra tidligere undersøgelser omkring forklaringer til forskelle i udvikling landsbyer og landdistrikter imellem. Resultatet af denne undersøgelse sammenholdt med resultater fra tidligere undersøgelser peger på, at for befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer gælder det, at:

- præmissen omkring kombinationer af flere forklaringer på positiv befolkningsudvikling er holdbar,
- det er forskellige kombinationer af faktorer, der er aktuelle for positiv befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer afhængigt af den regionale kontekst og lokale traditioner,
- der er to gensidigt afhængige forklaringsrammer, der synes at kunne indfange befolkningsudviklingen i alle 68 landsbyer:
  - Den første forklaringsramme er knyttet til de lokale ressourcer som f.eks. natur og kulturmiljøer samt infrastruktur,
  - Den anden forklaringsramme er knyttet til de aktører, der bringer de lokale ressourcer i spil som f.eks. lokalt forenings- og erhvervsengagement samt offentlige investeringer,
- forholdet mellem internt og eksternt lokalt engagement er afbalanceret, og landsbyudvikling er funderet i civilsamfundet i det afbalancerede engagement,
- engagementet bruges til at investere i aktivering af lokale ressourcer,
- offentlig og privat service er en investering i udvikling af lokal identitet og lokale netværk,
- partnerskaber, der involverer erhvervslivet, er med til at skabe en erhvervsmæssig og dynamisk kultur omkring aktivering af lokale natur- og kulturværdier. Dette kan skabe diversitet i den lokale arbejdsmarkedsstruktur,
- offentlig investering i overordnet planlægning omkring renovering af bygninger og pladser er en central faktor i samspil med lokalt engagement og indsigt i egne kvaliteter.

I forhold til, om disse konklusioner danner grundlag for operationaliseringer, der lader sig gentage, kan det konkluderes, at:

- det er muligt at vurdere, hvilke kombinationer af faktorer der med størst sandsynlighed vil føre til positiv befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer,
- det er muligt at kortlægge og aktivere lokale natur- og kulturressourcer således, at de kan blive et aktiv i at tiltrække nye borgere,
- det er muligt at udvikle lokale strategier for bosætning og erhvervsudvikling i landsbyer i yderområder ved at kombinere offentlige investeringer i byplanlægning med erhvervsmæssige strategier for vækst,

- det er muligt at mobilisere og engagere en diversitet af lokale borgere i landsbyudvikling.

1.5. Rapportens opbygning

Den resterende del af rapporten er bygget således op, at kapitel 2 koncentrerer sig om begrebsafklaringer samt en overordnet præsentation af det kvantificerede og kvalitative datagrundlag. Kapitel 3 undersøger med udgangspunkt i DORA rapporten en række parametre, der kan forklare positiv befolkningsudvikling. Kapitlet er bygget op således, at de enkelte parametre først beskrives fra en kvantificerbar vinkel, hvorefter resultater diskuteres og suppleres med data fra den kvalitative del af undersøgelsen. Kapitel 3 afsluttes med udsagn og forklaringer fra respondenter omkring positiv befolkningsudvikling som ikke umiddelbart falder ind under de øvrige parametre. Kapitel 4 er en diskussion af resultaterne og konklusion.

Kapitel 2: Begrebsafklaringer og datagrundlag

Dette kapitel er en overordnet præsentation af datagrundlaget for undersøgelsen af forklaringer for landsbyer i yderområder i positiv befolkningsudvikling. Undersøgelsen bygger som nævnt ovenfor på både kvantificerbare og kvalitative data. Kapitlet starter med at afgrænse begreberne yderområder og landsbyer. Herefter er der en introduktion til kortmateriale og eksempler på data, der i undersøgelsen kvantificeres. Der følger en beskrivelse af overvejelser og metoder omkring udvælgelse af kvalitative data. Kapitlet afsluttes med fyldige beskrivelser af de otte landsbyer, der er valgt til at udgøre den kvalitative del af datagrundlaget

2.1. Definition af yderområder og landsby

Der er i undersøgelsen taget udgangspunkt i afgrænsningen af "yderområde" fra Landsplanredegørelsen 2006. Her er yderområder defineret som områder, der hører til pendlingsoplande til byer under 20.000 indbyggere. Yderområderne omfatter de kystnære område i Nordvestjylland, den nordlige del af Vendsyssel, den nordøstlige del af Djursland, Tønder egnen, Lolland-Falster, Langeland, Bornholm og en række mindre øer. Der er desuden fra By- og Landskabsstyrelsens side tilføjet kommunerne Hjørring, Frederikshavn, Åbenrå og Sønderborg. De fire kommuner er pendlingsoplande til byer under 30.000 indbyggere.

Landsbyer er defineret som samlinger af huse med mere end 200 indbyggere og mindre end omkring 1000 indbyggere¹.

For at sætte ovennævnte afgrænsning i perspektiv, så ville en afgrænsning af landdistrikter i Danmark som helhed og en undersøgelse på sogneniveau i stedet for landsbyniveau have vist, at ud af 1532 antal landsogne viser 807 af dem en positiv befolkningsudvikling i perioden 1997-2007. Det vil sige lige over 52 % (Johansen og Nielsen, 2008). Yderområde afgrænsningen medfører, at der i samme periode ud af 205 landsbyer er 68 med befolkningstilvækst, altså godt 33 %.

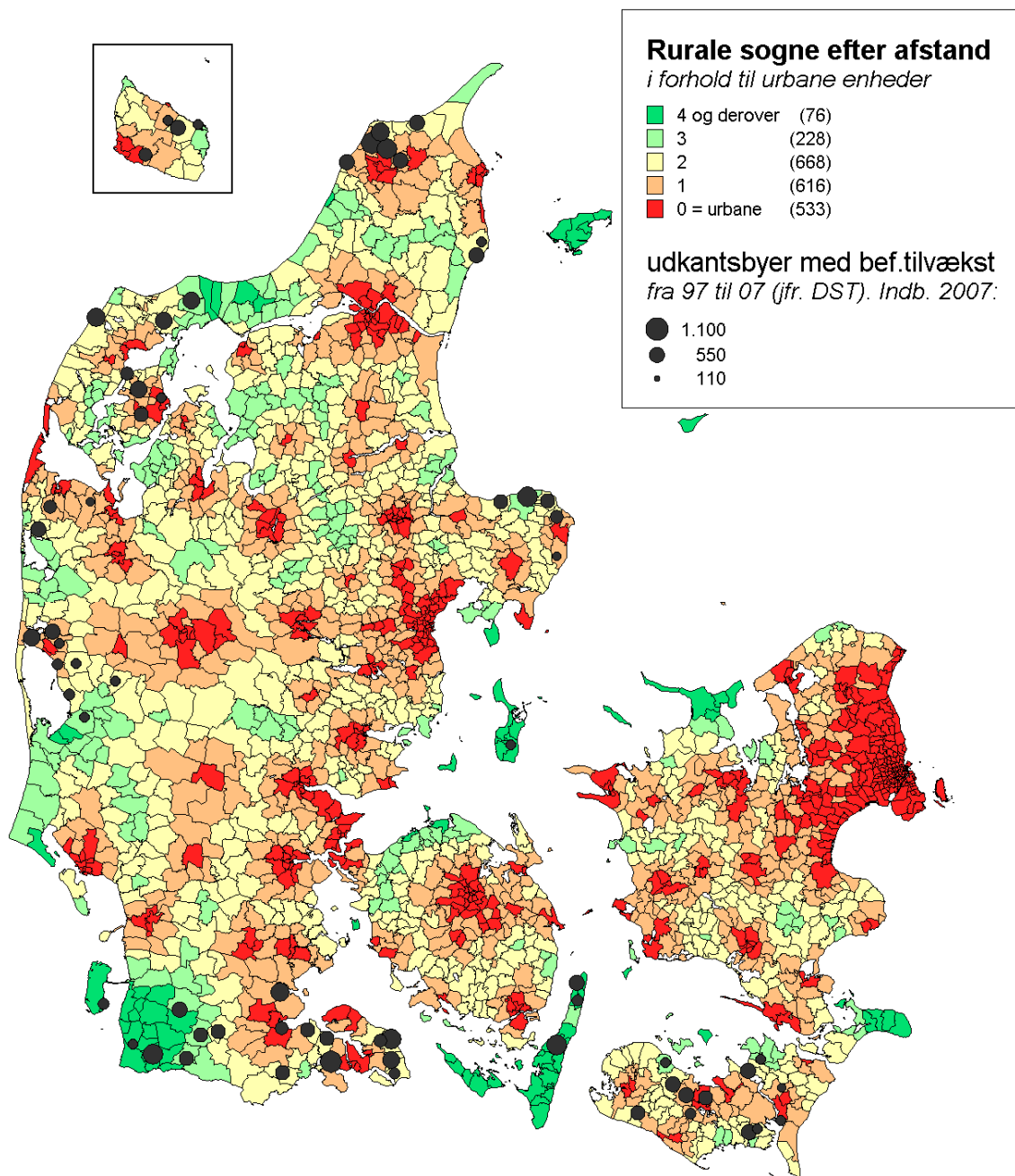
Baggrunden for at vælge de 68 landsbyer er som nævnt, at disse i modsætning til de øvrige landsbyer i yderområderne viser en positiv befolkningsudvikling i årene 1997-2007. Når udviklingen opgøres som en procentvis stigning, kan denne vise sig at være relativ stor, mens når man ser på tilvæksten i antal, er der tale om mellem 2 og 141 tilflyttere. Til det er der at tilføje, at når der arbejdes på så små samfundsmæssige enheder vil en befolkningstilvækst på ganske få personer vise sig som en kraftig procentmæssig stigning. Dette vil ofte også være en afspejling af betydningen i lokalsamfundsmæssig henseende og derfor en relevant måde at opgøre befolkningstilvæksten på.

---

¹ Begge de nævnte afgrænsninger er ligeledes anvendt i publikationen "Landsbyer i Yderområder" Miljøministeriet, By-og Landskabsstyrelsen, november 2007. Her kan der findes yderligere forklaringer på de nævnte afgrænsninger.

2.2. 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst

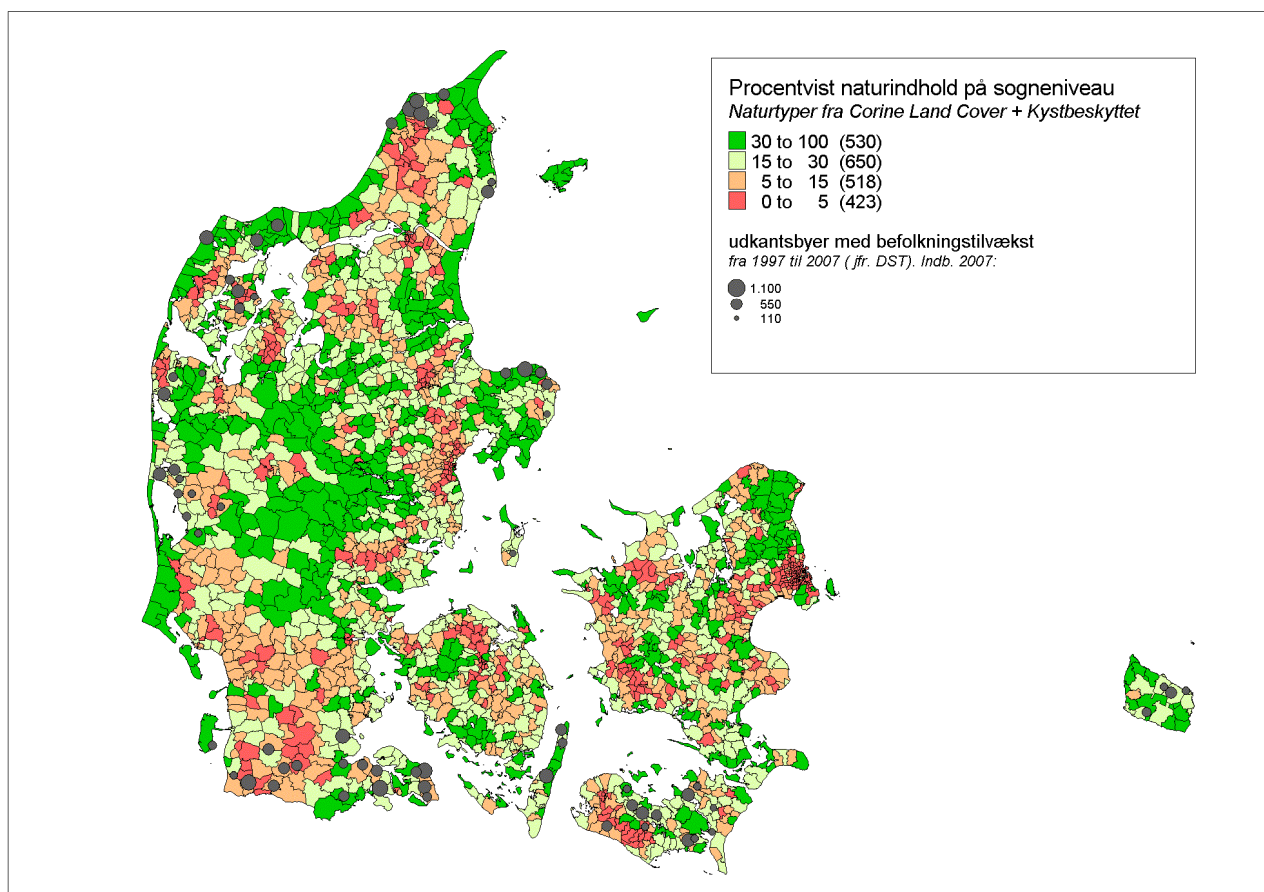
Ud af 205 landsbyer i 15 kommuner i yderområderne viser 68 landsbyer fordelt på alle 15 kommuner en befolkningstilvækst. Figur 1 nedenfor viser de 68 landsbyer angivet med sort "prik" på et Danmarkskort. Størrelsen på "prikken" henviser til den befolkningsmæssige størrelse af landsbyen, dvs. at de største 'prikker' henviser til landsbyer med omkring 1000 indbyggere, mens de mindste henviser til landsbyer med omkring 200 indbyggere. Af bilag 1 fremgår den procentvise befolkningsfremgang i de 68 landsbyer.

Figur 1: Danske sogne vist med grad af ruralitet (Johansen og Nielsen, 2008)

Danmarkskortet i figur 1 viser desuden by- og landsogne i forhold til deres indbyrdes placering. De røde sogne er byerne. De orange sogne er sogne, der grænser direkte op til byer, de lysegult farvede sogne er sogne, hvor 1 landsogn skal 'krydses' for at komme til byen, i lysegrønne landsogne skal der 'krydses' 2, og i mørkegrønne 3 landsogne for at komme til byen.²

Et andet kortunderlag, der anvendes i undersøgelsen, kan ses i figur 2. Dette kort viser, ligesom figur 1, de 68 landsbyer med befolkningstilvækst. Denne gang er de vist på et "underlag", der illustrerer andelen af natur i de enkelte landsogne. Med natur menes der typer af sammenhængende ubebyggede arealer, der ikke er i landbrugsmæssig omdrift. Det kan f.eks. være overdrev, skove, strandenge, kystlinjer, moser og enge. Signaturforklaringen i figur 2 henviser til den procentvise andel af naturarealer inden for de enkelte landsogne. De "røde" landsogne er således sogne med 0-5% naturindhold, de orange sogne med 5-15% naturindhold osv. Tallene i parentes henviser til antallet af landsogne inden for de enkelte intervaller af andel naturindhold.

Figur 2: Danmarks sogne med angivelse af andel af naturindhold (Johansen og Nielsen, 2008)

² I forhold til definition af by- og landsogne og den viste kategorisering af landsogne henvises til Johansen og Nielsen (in. prep. 2008): Fra sogn til landdistrikt – en areal anvendelsesmæssig tilgang til landdistriktsudvikling.

2.3. Datagrundlag for kvantitative beskrivelser

Datagrundlaget for den kvantitative del af undersøgelsen er opsøgt via mere traditionelle kilder til kvantitative undersøgelser som f.eks. GIS databaser og Danmarks Statistik. Derudover indgår der data som f.eks. registreringer af landsbyer med hjemmeside, landsbyer, der har modtaget økonomisk støtte til landsbyprojekter, afstande til infrastruktur og landsbyer, hvor der fra kommunal side er udarbejdet lokalplaner for udstykninger.

2.4 Kvalitative data

Undersøgelsens kvalitative data bygger først og fremmest på 31 semi-strukturerede interviews med lokale respondenter i otte udpegede landsbyer med befolkningsmæssig fremgang. Respondenternes svar er suppleret med data fra landsby- og foreningshjemmesider, forespørgsler hos kommunale embedsansatte og lokale ejendomsmæglere samt egne observationer fra landsbyerne

2.4.1. Udpegning af otte landsbyer til indsamling af kvalitative data

Med udgangspunkt i de 68 udpegede landsbyer er der valgt i alt otte landsbyer til den kvalitative undersøgelse. Der er ønsket så stor variation som muligt de otte landsbyer imellem. Derfor blev det ved udvælgelsen på den ene side tilstræbt at sikre en geografisk fordeling i landets yderområder, at der var spredning i forhold til den procentvise befolkningsfremgang, og at der var spredning i forhold til afstanden til by. På den anden side blev der tilføjet to parametre for indikation af, hvilken demografisk og socio-økonomisk retning befolkningsudviklingen i landsbyerne tager. De to indikatorer er væksten i andel børnefamilier og væksten i andel højtuddannede. I udvælgelsen af de otte landsbyer blev det tilstræbt, at landsbyerne viste en vækst på begge parametre. For det tredje blev det tilstræbt, at der de otte landsbyer imellem var variationer i forhold til naturandelen i de nære omgivelser. I bilag 1 præsenteres de 68 landsbyer med vækst i andel højt uddannede og andel børnefamilier, og væksten i andele er inddelt intervaller som navngives som grader. Den højeste grad f.eks. 3 for uddannelse henviser til den største stigning, mens det laveste henviser til den mindste procentvise stigning/eller til fald . I skema 1 nedenfor er de otte landsbyer præsenteret med angivelse af rangering i forhold til procentvise stigning i befolkningstal, andelen af natur i det omgivende sogn, udviklingen i andel højtuddannede i sognet, udviklingen i andel børnefamilier i sognet samt angivelse af afstanden til nærmeste by målt på antal sogne der skal passeres.

landsby navn	sogn	kommune fra 2007	rang	vækst 97 til 07	naturgrad	uddgrad	børne fam. grad	afstands-lag
Bjergby By	Bjergby	Hjørring	3	19.83	2	3	3	1
Hundslev By	Notmark	Sønderborg	5	14.59	2	2	3	2
Øster Kippinge By	Kippinge	Guldborgsund	15	9.35	1	1	2	3
Frejlev By	Kettinge	Guldborgsund	21	7.46	2	1	3	2
Ravsted By	Ravsted	Aabenraa	29	6.04	0	1	2	2
Voldby By	Voldby	Norddjurs	35	4.96	1	1	3	1
Vils By	Vejerslev	Morsø	36	4.62	1	1	2	1
Snøde By	Snøde	Langeland	62	1.03	2	2	0	4

Skema 1: De otte landsbyer til indsamling af kvalitative data

Eneste "geografiske koncentration" er valget af Frejlev og Øster Kippinge på hhv. Lolland og Falster. De to landsbyer ligger begge i Guldborgsund Kommune, men den geografiske afstand er ca. 30km. For ikke-stedkendte i det sønderjyske gøres der opmærksom på, at der er ca. dobbelt så langt mellem de to udvalgte landsbyer, Ravsted og Hundslev (hhv. Aabenraa og Sønderborg kommuner).

2.4.2. Respondenter

Efter udpegningen af de otte landsbyer blev lokale ejendomsmæglere kontaktet for at beskrive forhold omkring landsbyen. Forhold kunne være udviklingen i huspriser i den givne landsby sammenlignet med øvrige landsbyer i området, husenes standard og landsbyens sociale renommé. Ejendomsmæglere blev fundet gennem www.boligsiden.dk ved at søge på huse til salg i området.

Det var ønsket, at der i hver af de otte landsbyer skulle foretages 4 interviews. Respondenterne er sognepræsten, en lokal ildsjæl, en repræsentant fra foreningslivet og en tilflytter. Den lokale ildsjæl blev i seks landsbyer udpeget af præsten og i de to øvrige med hjælp fra ildsjæl og foreningsrepræsentant, repræsentanten fra foreningslivet blev udpeget ved at kontakte foreninger i landsbyen eller ved hjælp af sognepræsten. I to landsbyer blev tilflytteren udpeget med hjælp fra ejendomsmæglere, i tre landsbyer blev tilflytteren udpeget med hjælp fra landsbyens øvrige respondenter, og i de sidste tre ved hjælp af BBR-oplysninger på Den Offentlige Informationsserver (www.ois.dk). I en enkelt landsby lykkedes det ikke at gennemføre interviewet med foreningsrepræsentanten.

2.4.3. Interviews

Der er til de enkelte grupper af respondenter udarbejdet en interviewguide. Spørgsmålene er delt i 4-5 grupper. Den første gruppe relaterer sig til

respondenten og dennes baggrund. Den anden gruppe spørgsmål er stillet til præsten og foreningsrepræsentanten og vedrører beskrivelse af funktioner, roller og grad af forankring i lokalsamfundet. Den tredje gruppe af spørgsmål handler om respondentens oplevelse af landsbyen som helhed. Den fjerde gruppe af spørgsmål fokuserer på offentlige tilbud og services, og den femte gruppe på, hvilke værdier i landsbyen respondenterne vægter. Interviewguides er vedlagt som bilag 2.

2.5. Præsentation af de otte landsbyer

De følgende afsnit er en beskrivelse af de otte landsbyer. Beskrivelsen starter med det første møde, de første observationer og den visuelle oplevelse, det er at bevæge sig ind i landsbyerne. For at give indtryk af landsbyens dynamik tilføjes derefter en beskrivelse af den lokale organisering, engagement samt eksempler på interesser og aktiviteter. Beskrivelserne af de enkelte landsbyer inkluderer en præsentation af nogle af de centrale værdier, respondenterne mente, var bærende for landsbyen. Indledningsvist skal det for en god ordens skyld nævnes, at turene til de udvalgte landsbyer foregik mellem 19. maj og 4. juni 2008 og altså i én af skønneste forsomre, Danmark har oplevet i mange år. Dette bør erindres i det følgende, fordi indtrykkene fra landsbyerne og deres nærmeste omgivelser generelt fremstod positivt med oplevelser af smukke landsbyer og naturskønne egne. Præsentationen følger den rækkefølge, besøg og interviews er foretaget i.

Voldby (19. maj 2008)

Landsbyen ligger 7km fra Grenås centrum og med ca. 5km til bygrænsen. Den lå indtil kommunalreformen i Nørre Djurs Kommune og var således knyttet til administrationscentret i Glesborg (10,5km) med overbygningsskole, fritids- og sportsfaciliteter. Med dens placering i udkanten af den gamle kommune og dens nærhed til Grenå fastholdt Voldby igennem årtier en identitet som administrativ "udkant" samtidig med bevidstheden om sine privilegier i kraft af nærheden til områdets altdominerende handelsby. Desuden har Voldby fortsat skole og dagligvareforretning (med benzinstation) i modsætning til de nærmest liggende landsbyer som bl.a. Veggerslev, Karlby og Sangstrup. De 433 borgere i Voldby fordeler sig i et flertal af ældre, overvejende velholdte huse og et mindre antal nyere villaer fra ca. 1980, hvor der også blev bygget nogle få andelsboliger, overvejende beregnet på ældre og enlige. Byens dominerende forening er beboerforeningen, der samtidig står for driften af forsamlingshuset. Her arrangeres der jævnligt aktiviteter samt nogle få årlige traditionsfester.

Organisationer, kvaliteter og værdier i Voldby

Man fornemmer, at der gennem de senere år har skullet gøres en stadig større indsats i Voldby for at holde liv i foreningsinitiativer m.v. Medlemstallet i Beboerforeningen er trods et beskedent kontingent vigende. Der har været søsat nogle nye initiativer i et samarbejde med idrætsforeningen, men de positive resultater har ikke været entydige, ligesom bestyrelsen har savnet reel feedback. Desuden har det knebet med fastholdelse af initiativerne, bl.a. fordi bestyrelsesarbejdet for de fleste er af få års varighed. De senere år har i nogen grad været præget af kortlivede initiativer: *"Der var jo nok nogen, der satte gang i*

noget i forsamlingshuset, men der var jo ikke altid så mange andre end dem selv, der syntes at det var interessant!"

Man ved godt i Voldby, at der kommer flere folk til, men i Beboerforeningen får man ikke så klart et billede af det, fordi tilflytterne tilsyneladende kun i begrænset omfang benytter sig af foreningens tilbud. Fra anden side gav man udtryk for, at der i byen oplevedes et mindre sammenhold end for år tilbage: *"Når butikkerne i landsbyen dør, så er der ikke noget at stå sammen om."* Man får det indtryk, at flere i Voldby føler, at byen bliver lidt overset i den kommunale planlægning: i den gamle Nørre Djurs Kommune lå landsbyen jo i udkanten, helt på grænsen til Grenå Kommune, mens den i den nye Grenå Kommune nærmest er kommet for tæt på byen og på ulige vilkår må konkurrere med den om investeringer, salg af byggegrunde m.v. F.eks. blev der klart givet udtryk for skuffelse over, at hverken den gamle eller den nye kommune havde gjort noget for at sælge en række nye udstykninger i Voldby: *"De vil meget hellere lave udstykninger inde i Grenå, hvor kommunen kan få mere for grundene. - Man sov i timen, da byggeboomet var på sit højeste."*

Samtidig er der en erkendelse af, at Voldby med sin nære placering til Grenå på godt og ondt er afhængig af byen: *"Hvad der er godt for Grenå, det er også godt for Voldby."* Man ved godt, at huspriserne er lavere, og at landsbyen kan fungere som alternativt bosætningssted.

I lyset af de historiske ændringer i landsbyen og dens dagligliv, hvor man gennem årene bl.a. har kunnet konstatere lukning af flere butikker og nedlæggelse af skolens overbygning (tidligere realskole), ved man godt, at traditionelle "landsbyværdier" som sammenhold og gensidig hjælp også får mindre betydning. Nu er det højere grad de konkrete tilbud især til børnefamilierne, der tæller: *"Det er skolen, der holder byen sammen. Det er den, der trækker børnefamilier til byen. Var den her ikke, så det sort ud."* Ligeledes er man glad for børnehaven, der ligger i umiddelbar forbindelse med skolen og herved skaber en god forberedelse af skolestarten. I det hele taget spiller skolen og dens liv en væsentlig rolle - også for dem, der ikke længere har børn her.

Ildsjælens engagement spiller angiveligt også en mindre rolle: sammenhængen mellem lokalt engagement og sociale forpligtelser, der kunne være forbundet hermed eksisterer reelt ikke mere. Både præsten og ildsjælen, der igennem mange år drev en maskinfabrik med en snes medarbejdere, oplevede tidligere både en social og en arbejdsmæssig legitimitet i kraft af engagementet. Men nu opleves det i mindre omfang: der er reelt kun Dagli'Brugsen tilbage, som er afhængig af landsbyens opbakning. Men det var dog opfattelsen, at det fortsat gjaldt, at *"for at drive en forretning er man nødt til at være kendt i området."*

Beboerforeningen arbejder dog fortsat på udvikling af nye tilbud til landsbyen. Højeste prioritet har p.t. opbygning af et website for Voldby, som i første omgang skal indeholde informationer om arrangementer m.v., men samtidig fortsætter foreningen også flere års arbejde med etablering af en antenneforening.

Ravsted (besøg 26. maj 2008)

"Sønderjyllands centrum" - både geografisk og i egen, (måske) let selvironiske bevidsthed! Der er ca. 20km både til Aabenraa og til Tønder, og befolkningen (476) i Ravsted fordeler sig bl.a. i relation, hvilken af de to byer, de føler sig stærkest knyttet til. Den ældre del "ser" overvejende mod vest, og den yngre mod øst. I forbindelse med kommunalreformen blev tilhørsforholdet drøftet lokalt, men man fulgte dog Tinglev Kommune uden yderligere diskussion. Landsbyens bebyggelse fordeler sig omkring Ravsted Hovedgade, der er en gennemfartsvej på landevejen mellem Tinglev og Løgumkloster og således en forbindelsesvej mellem den nordlige del af "Vestlandet" og Sønderborg/E45. Vejen er ganske befærdet - også af tung trafik - men mange huse har ikke desto mindre indkørsler direkte til vejen, uden at det forekommer særligt problematisk. Byen har en dansk skole (ca. 120 elever) - og en tysk (ca. 40), en LokalBrugsen (uden benzin), et mindre idrætscenter med svømmebad og et forsamlingshus med faciliteter til ungdomsklub m.v. Blandt hovedgadens påfaldende bygninger er bl.a. et mekanikerværksted og et ombygget hotel, der gennem de senere år har tjent som varierende udlejning.

Organisationer, kvalitet og værdier i Ravsted

I Ravsted oplever man en relativt stor tillid til den fremtidige udvikling: man glæder sig over en række velfungerende foreninger, som både har historiske succeserfaringer og overskud til nye initiativer. F.eks. har et aktuelt, stort projekt direkte baggrund i om- og nybygning af klublokaler ved sportscentret for få år siden. Der er blandt de interviewede en udbredt opfattelse af, at man bliver nødt til fortsat at udvikle initiativer både i foreningsregi og som selvstændige projekter, hvis man blot vil opretholde en befolkningsmæssig status quo og naturligvis helst: en stigning.

Respondenterne i Ravsted gav udtryk for, at der er en lang tradition for lokalt engagement og en forståelse af, at "man" påtager sig organisatoriske ansvar - omtrent efter tur! Der blev nævnt adskillige eksempler på personer, som havde været ressourcepersoner i forskellige projekter, men som for tiden "stod over": så kunne det være, at de senere ville indgå i nye projekter eller påtage sig formandskaber. *"Her i Ravsted er man meget lokalbevidste, og det er også derfor, at den er kommet i vækst. Folk støtter meget op om ting, der foregår."*

I dette perspektiv er sognepræsten i Ravsted gennem 30 år en typisk repræsentant: allerede ved ansættelsen blev han af byens borgere og af sin foresatte provst opfordret til at engagere sig lokalt. Det faldt ham let, eftersom netop ønsket om at engagere sig lokalt havde været en af årsagerne til hans ansøgning, og han omsatte det i praksis bl.a. ved at oprette den ungdomsklub, som fortsat eksisterer. Igennem årene har han endvidere repræsenteret en lokalliste i den tidligere Tinglev kommunalbestyrelse, foruden at han været involveret i yderligere en række lokale initiativer, bl.a. spejdere, foreningskoordinering ("Ravsted Forum") og en "aktivklub" med en årlig Påskemarch m.m. Hermed har han forfulgt ideen om at gøre sin kirkeligt-organisatoriske position til en lokal ressource.

Flere af de adspurgte svarede samstemmende, at foreningsarbejdet kun i meget begrænset forstand var "klubber for indforståede". De adspurgte tilflyttere (2004) havde således heller ikke oplevet hverken klikedannelse eller andre vanskeligheder ved at finde en funktion i foreningslivet: *"Man bliver ikke accepteret, hvis man ikke gør en indsats. Men det har ikke været svært, og vi har ikke skullet gøre os fortjent til det. Vi har slet ikke mødt lukkede klikker eller en holdning om, at vi skulle gøre os fortjent til at "komme med". Det var: velkommen! Vi kan godt bruge dig!"*

Tværtimod indgik forenings- og klubarbejdet i en overordnet forståelse af det sociale liv i landsbyen og medvirkede til sikring af, at især børn og unge havde acceptable netværk. Ungdomsklubben var således et sted, hvor der også var plads til de lidt "skæve", og klubben kunne danne bro mellem skolen og de unges fritidsliv. I det hele taget opfattedes landsbyen som en god basis for børns- og unges dannelsesproces, og respondenterne kunne nævne flere eksempler på, hvordan "jungletrommerne" gik, når der opstod et problem. I 2007 havde der bl.a. været et problem nogle unges adfærd omkring sportspladsen, som havde fået andre til at undgå de ellers attraktive omgivelser. Hurtigt talte man sammen (skolen, sportsklubben, forældre) og fik lagt en strategi for tackling af problemet, så både de problematiske unge og deres forældre fandt ud af, at der var opmærksomhed omkring problemet. Tilmed hævdedes det, at man i Ravsted ikke lider af konfliktskyhed: der blev talt om problemer med de mennesker, det nu en gang angik! Det var almindeligt kendt!

"Når der er et problem i Ravsted, så gør vi noget ved det!"

Landsbylivet havde for de adspurgte en klar identitet: de havde alle aktivt valgt at bo der, fordi byen havde den karakter, den havde! Ravsted var et godt og trygt sted at vokse op, men også et sted, som man selvsagt forventedes at forlade på et tidspunkt, fordi man "jo skal udvikle sig". De, der senere bosatte sig i Ravsted, gjorde det, fordi de havde forventninger til deres egen tilværelse i overensstemmelse med det liv, de kendte fra deres opvækst. Skolen (0.-6. klasse) indgik i en tilsvarende dannelsesproces, som man i Ravsted gav udtryk for var en optimal proces: først den trygge, lille skole - dernæst flere faglige og personlige udfordringer i en større skole længere væk. Denne proces var at foretrække frem for et børneliv i en større by, hvor børnene kunne forblive i samme miljø i flere år! Skolen opfattes som en integreret faktor i disse processer, men tidligere tiders frygt for nedlæggelse er angiveligt ændret til: *"med den ledelse, så lukker den aldrig!"*

Frejlev (28.-29. maj)

Beliggende med 5km til Nysted og små 10km til Nykøbing. Frejlev opfattes af sine beboere som en klart afgrænset enhed, men indgår i øvrigt på de fleste områder og uproblematisk i et fællesskab med Kettinge - bl.a. i henseende til foreninger, skole og daglighandel. Når man kommer til Frejlev fra nord synes den således alene fordelt på huse langs Kettingevej, som uden markant variation i

bebyggelsen fører de ca. 3km til Kettinge, hvor samtlige, offentlige faciliteter ligger foruden andet erhvervsbyggeri – bl.a. en meget stor entreprenørvirksomhed. Selve Frejlev karakteriseres af smalle beboelsesveje – bl.a. Enghavevej – uden fortove og med en relativt varieret bebyggelse. Landbrugsejendomme ligger særdeles bynært, mens byens omtrent eneste erhvervsejendom ligger ved Kettingevejs udmunding i den gennemgående Fuglsangvej fra (Rødby)/Nysted til Nykøbing. Landbyens centrum præges af den nedlagte brugs, der er indrettet som en institution for adfærdsvanskelige unge – i øvrigt helt uden gener for landsbyens 275 beboere.

Organisationer, kvaliteter og værdier i Frejlev

Præsten kunne redegøre for, hvorledes der i tvillingebyerne Frejlev og Kettinge gennem årene er taget mange initiativer – både inden for og uden for foreningslivet. I dag er Kettinge ene om at have skole (en friskole dannet efter nedlæggelsen af kommuneskolen), sportshal, svømmebad og Dagli’Brugsen foruden kirken. Man kunne se tilbage på en række succeser, der alle naturligvis ifølge præsten havde kendt både op- og nedture. Blandt succeserne var oprettelsen af friskolen i 2000, men også de efterfølgende års problemer med fastholdelse af elevtallet. Efter en kritisk periode og gennemførelse af en redningsplan for nyligt er skolen med sine p.t. 80 elever nu foreløbigt sikret.

Præsten havde fået embedet i 1994 og havde som nyudklækket teologisk kandidat i en moden alder netop søgt et sogn, hvor man gerne så præsten engagere sig lokalt. Og det havde han gjort, bl.a. med formandskaber for svømmebadet og hallens motionscenter, men også med arbejde i FDF, Kettinge Bylav m.m. Endelig var han valgt for en lokalliste til Nysted kommunalbestyrelse 1998-2006.

Kettinge Bylav er den ”landsby-orienterede” forening, der går politisk ind i sager om både Kettinges og Frejlevs anliggender. Bylav’et har bl.a. oprettet en hjemmeside som en landsby-portal, hvor man kan se både kalendere og historiske beskrivelser. Webmasteren er medlem af bylavets bestyrelse og har på eget initiativ oprettet en tilsvarende for Frejlev. Han var endvidere denne undersøgelses forenings-respondent.

Blandt de mange støtter i Kettinge-Frejlev er en stor entreprenør, hvis virksomhed med 160 ansatte gennem årene er opbygget i Kettinge. Virksomheden har engageret sig så markant, som næsten tænkes kan, bl.a. med et millionlån til friskolen i slutningen af 2007. Virksomhedens størrelse betyder, at der sammen med en række mindre håndværksvirksomheder ifølge præsten skulle være lige så mange indpendlere til Kettinge som udpendlere.

Frejlevs lokalhistorie spiller en stor rolle i landsbyens selvforståelse: dels i kraft af nogle kendte, historiske aktiviteter – især den velbesøgte ”Knækkeryg-march”, der er afholdt hvert år i maj siden 1977 – og i de senere år f.eks. oprettelsen af Kettinge Tingsted. Den historiske dimension er i Frejlev så meget desto mere skærpet, fordi selvom Frejlev er den ”gamle” by i forhold til Kettinge, så er sidstnævnte i dag blevet ”hovedbyen” og er tillige lykkedes med en række

foreningsinitiativer, bl.a. Bylavet. Dette lav omfatter ganske vist også Frejlev, men netop i Frejlev har man fra gammel tid sit eget "bylav", som imidlertid i generationer har koncentreret sit virke omkring pasning af "Bykassen". "Bylavet" er tilmed begrænset til en række gårdejere på nogle vedtægtsbestemte matrikler, og andre Frejlev-borgere kan ikke blive medlem. Selvom denne konstruktion umiddelbart snarere synes at dele et lille samfund end at samle det, var der samtidig en generel accept af, at "det var en god historie" og en helt uomgængelig del af Frejlevs identitet.

Frejlev er ifølge respondenterne et godt sted at bo: gode logistiske forhold (især busforbindelser), et trygt miljø for børnene, men især et godt socialt sammenhold. Der var dog forskel i forskellige dele af landsbyen (samt det med Bykassen), men generelt kendte man hinanden og var åbne over for nye: *"Vi to her i huset er skruet sådan sammen, at når der kommer nye folk til byen, så skal vi hen og spørge, hvor de kommer fra, men også for at fortælle, hvorfor vi er glade for at bo her."* Det er angiveligt også let at blive involveret i landsbylivet, og hvis man ikke bliver det, er det selvvalgt. Bl.a. havde en nytilflyttet familie for få år siden inviteret til et familie-loppemarked, og det havde nu vokset sig til en hyggelig næsten-tradition.

Respondenterne gav udtryk for, at Frejlev var et smukt sted at bo og også havde dette omdømme i lokalområdet generelt. Ingen gav dog udtryk for, at det var deres egen baggrund for at bo i Frejlev: her gjaldt andre forhold som nærhed til arbejde eller ønsket om at bo i en landsby. Og så naturligvis: huspriserne! Om forventningerne til fortsat vækst i Frejlev udtalte ildsjælen: *"Det afgørende, det er, at huset ligger, hvor det ligger og har de omgivelser, folk vil have. Og så prisen på det."*

Øster Kippinge (28.-29. maj 2008)

Landsbyen (267 indb.) fordeler sig omkring krydset, hvor landevejen mellem Guldborgsund, og Nørre Alslev mødes med Storstrømsvej, og bærer præg af disse fordums trafikale forhold: en nedlagt kro, et ditto mejeri og en benzinstation med et mindre udvalg af dagligvarer. Landevejen vest-øst har traditionelt delt Øster Kippinge nord-syd, og denne deling bekræftes fortsat af de fleste beboere. Kro- og mejeribygningerne er fremdeles markante bygningsindslag, men mens den første henligger skæmmende, fremstår mejeriet nok bedaget, men dog med præg af kvalitet og en vis vedligeholdelse. Landsbyens små veje nord for landevejen bærer p.t. præg af markante ombygninger/istandsættelser – heraf nogle endnu ikke fuldførte – men også af flere velholdte huse og gårde. Området langs den nordlige del af Storstrømsvej præges af Statoil-tanker og dens nærmeste omgivelser med uartikuleret byggeri, bl.a. til industri og værksteder. En større virksomhed (trælaminering) præger området syd for landevejen, men her findes der tillige velfungerende beboelsesveje og desuden i nærheden af selve landevejskrydset et mindre antal villaer fra 1970'erne.

Organisationer, kvaliteter og værdier i Øster Kippinge

Formanden for beboerforeningen har boet i Øster Kippinge i 32 år og har oplevet den udvikling, der bl.a. har medført lukning af skolen og de sidste butikker i byen.

Ligeledes de forskellige forsøg på en bæredygtig virksomhed i f.eks. den gamle kro, der nu i flere år har henligget tilsyneladende uden at blive anvendt. Beboerforeningen er i dag præget af "gamle" Kippinge-borgere, som i de senere år på skift har påtaget sig formandskabet. Han har sammen med bestyrelsen måttet erkende, at det i stigende grad er blevet vanskeligt at rekruttere ny medlemmer til beboerforeningen, også selv bestyrelsen synes, at de gør en god indsats for at engagere de nye. Medlemstallet er ifølge formanden lidt usikkert, men til sidste generalforsamling blev der da trykt ca. 160 indbydelser, heraf 105 omdelt til husstandene. I øvrigt dukkede der et enkelt nytillflyttet par op til generalforsamlingen.

Foreningen gennemfører nogle få, årlige komsammen'er, f.eks. tænding af juletræet, hvor præsten holder en tale ("*sådan en almindelig tale og ikke kirkelig*"), fastelavnsfest og en sommerfest, hvor der også opføres en lokalrevy, som plejer at have en kommentar til mange af borgerne i Øster Kippinge. Den har været borte nogle år, men blev genoptaget i 2007. Blandt foreningens øvrige aktiviteter er vedligehold af landsbyens legeplads, som normalt foregår en aftalt dag, og hvortil inviteres alle i byen, som vil give et nap med: "*Men det er svært at få folk med: en gang om året er der et fællesarrangement omkring legepladsen. Men det er dem, der ikke har børn, der er med!*"

Der har gennem årene været et udmærket samarbejde med landsbyens erhvervsdrivende, bl.a. med limtræsfabrikken, der flere gange har stillet faciliteter til rådighed.

Fra en repræsentant, der ligeledes har boet i landsbyen i mange år (36) og bl.a. har drevet selvstændig virksomhed, var hovedindtrykket i overensstemmelse med det hidtil fremførte. Han gav tillige udtryk for, at man nu kunne fornemme en vis opsplitning af borgerne mellem "de nye" og "de gamle". Beboerforeningens formand erkender, at "de gamle borgere" i Øster Kippinge måske heller ikke gør tilstrækkeligt for at byde de nye velkomne. Man var bekendt med, at der i andre landsbyer fandtes regulære velkomstkomitéer, der mødte op med en blomst, men det havde man (endnu) ikke forsøgt sig med i Øster Kippinge.

Respondenterne mente ikke, at man i landsbyen var specielt afvisende over for nye. Bl.a. huskede man en rigtig god oplevelse, da husene på Boulevarden en tid midt i 1990'erne var bolig for nogle bosniske flygtninge, som beboerforeningen havde inviteret til dansk kaffebord i foreningslokalerne på den nedlagte skole (nu efterskole: [egen hjemmeside: *Sofie Rifbjerg Efterskole er en praktisk orienteret og eksamensfri skole for socialt, bogligt og personlighedsmæssigt svagt stillede unge*]). Det havde været meget hyggeligt, selvom de danske værter ikke forstod, hvorfor bosnierne ikke rørte de mange smurte boller. Men da bosnierne senere inviterede på genvisit på Boulevarden gik det op for Øster Kippinges borgere, at de fortsat havde noget at lære om søde kager, og at boller ikke at havde noget at gøre på et bosnisk kagebord! De gensidige besøg medførte i øvrigt ikke yderligere kontakter, men man ved dog, at en enkelt bosnisk familie fortsat bor i Øster Kippinge.

Det nyttilflyttede unge par gav klart udtryk for, at det var huset og dets muligheder, som havde afgjort tilflytningen til Øster Kippinge for dem. Huset havde stået tomt et års tid, *"og haven så ud derefter"*. Efter længere tids oprydning og nyanlæg havde parret dog oplevet mange positive tilkendegivelser fra nogle af naboerne. Men bortset herfra kunne de ovennævnte respondenter med mange års kendskab til byen ikke skjule, at de frygtede for standarden af byens huse. *"De nye, de flytter hertil pga. huspriserne"*, og der blev nævnt en række eksempler på manglende istandsættelser og/eller færdiggørelser og udtrykt frygt for en vigende interesse for landsbyens vedligeholdelse.

Snøde (29. maj 2008)

Den altdominerende landskabsprofil udgøres af landevejen mellem Rudkøbing og Lohals, som opleves både som Nordlangelands livsnerve og langsomme flaskehals. Langs vejen igennem Snøde ligger der en relativ stor variation af bebyggelse, som generelt gør indtryk af at være velholdt. Inden man mod nord næsten umærkeligt kører ind i nabolandsbyen, Stoense, ligger skolen og sportshal på højre hånd. Til højre for landevejen ligger hyggelige og tæt bebyggede landsbygader med den åbne plads foran købmanden som væsentligste afvigelse. Man er ganske tæt på strand og vand – både øst (små 2km) og vest (små 3km) – men man oplever det ikke stærkt i det kuperede, langlandske terræn. Snøde har 360 indbyggere.

Organisationer, kvalitet og værdier i Snøde

Respondenterne med længst erfaring fra Snøde var overraskede over "nyheden" om landsbyens vækst, også selvom den er begrænset. Man var godt klar over, at der var kommet nogle nye til Snøde, men havde ikke sat noget stærkt præg på byen. Tværtimod karakteriserede præsten fortsat Snøde som en by, der overvejende består af den gamle landsbybefolkning: *"De er i familie med hinanden og har gået i skole sammen."* Ildsjælen kunne bekræfte dette billede og var i øvrigt gift med en sådan "snøding" (?). Begge respondenteres udsagn var gennemgående præget af de seneste års udvikling på Langeland, som de var stærkt bekymrede over – bl.a. mht. skole, anden service og trafik. Samtidig havde det skærpet deres bevidsthed om de elementer, der efter deres vurdering udgjorde kernen i en funktionel landsby: *"Basis for bosætning i Snøde er, at man 1) kan handle ind, 2) gå i skole, og 3) få passet sine børn."* Hertil kan lægges præstens vurdering af kirkens rolle heri: *"Kirken er jo reelt et socialt bindemiddel, f.eks. bare kirkegården! Men den er også kulturbærende."*

Den nyttilflyttede respondent sekunderede den udtalte bekymring med ærgrelse bl.a. over nedlæggelsen af biblioteket i Tranekær. Men ligeså kritisk responderede de til udviklingen i den offentlige service, ligeså tilfreds oplevede tilflytteren de forskellige foreningstilbud og havde bl.a. deltaget i Musikforeningens busture.

Præsten (der bor i Hou) har i en menneskealder engageret sig i flere ting, bl.a. bevaringsforeningen, beboerforeningen, pensionistklubben m.m., og især havde han i de tidlige år deltaget i kampen for Nordlangelandshallen (1972). Men også

andre foreninger havde han arbejdet for, og fandt det helt naturligt: *"Disse engagementer har da betydet meget for mit præstearbejde. Det er jo netværket!"*

Skolen og hallen ligger dør om dør og udgør i flg. respondenterne fremdeles landsbyens væsentligste tilbud til børnefamilierne. Skolen fortsætter indtil videre som en overbygningsskole (7.-10.), som har elever fra Lohals i nord til Tullebølle i syd. I lyset af de mange ændringer i den kommunale service gav de adspurgte udtryk for behovet for en fornyet dynamisk udvikling: *"Jeg håber meget, at her bliver en skole, hvor man bare laver skole! - at nogen vil have store ambitioner på skolens vegne."* Ligeledes mht. hallen, som gerne skulle forblive et centralt samlingssted: *"Man burde udbygge hallen, så der kan komme endnu flere aktiviteter, og gøre skolebiblioteket til et offentligt bibliotek, så der var noget mere at bruge hallen til."* Men ellers er *"købmanden helt sikkert omdrejningspunktet for Snøde"* samt *"stedet, hvor man mødes."* I tillæg hertil er købmanden aktuelt arbejdsplads for elleve ungarbejdere - alle fra Snøde og nærmeste omegn.

Af samtlige denne undersøgelses 31 respondenter gav en, nemlig tilflytteren til Snøde, (oktober 2006) udtryk for, at den væsentligste begrundelse for bosætning var de naturskønne omgivelser - omend også modificeret af personlige bevæggrunde. Dog gav præsten tilsvarende udtryk for, at ønsket om at flytte til Nordlangeland måske kunne hænge sammen med hans tilbagevenden til Danmark efter en årrække som sømandspræst i New York og en hermed forbunden tanke om, at *"når man kommer fra en storby, så kan man godt tænke at søge mod noget dansk natur."* Alligevel giver præsten udtryk for, at det undertiden kan føles lidt for langt væk: *"En tur i teatret i Odense, det er ligesom to køreture med en pause imellem! Der er virkelig langt!"*

En anden respondent giver udtryk for, at den ideelle tanke om et liv i en landsby fortsat gælder i Snøde: *"Man kommer hinanden mere ved, og man holder altså lidt øje med hinanden. Det er da en kvalitet!"* Men parallelt hermed giver vedkommende udtryk for bekymring for, at borgerne på landet spiller en mindre og mindre rolle i den kommunale planlægning, og at det med tiden vil fjerne både landsbyens funktioner og den personlige ambition for at arbejde for gode vilkår på landet: *"Kommunen har ikke lyttet til, hvad vi gerne vil med Snøde og omegn. De har nærmest gjort det modsatte. Hvis folk skal gøre en indsats, så skal de også føle, de får lidt indflydelse. I den nuværende situation bliver ildsjælene lidt trætte."*

Respondenternes bemærkninger om attraktionsværdier i Snøde blev således vedholdende præget af de fremsatte bekymringer om Langeland Kommunes fremtidige politikker. Dog var der forhåbninger til den nye LAG, for selvom LAG-strukturen oplevedes *"SÅ(!) tungt af arbejde med"*, så var der tillid til LAG-koordinatoren, der som Langelands turist- og erhvervsdirektør allerede havde vist gode resultater.

Hundslev (30. maj 2008)

Også her ligger landsbyen (med 429 indb.) nærmest vokset sammen med nabolandsbyen Notmark, hvor sognets markante kirke og i særklasse smukke - og fredede - præstegård ligger. En række foreninger, bl.a. landsbyforeningen, omfatter begge byer, mens traditionelle enkeltarrangementer i højere grad er stedspecifikke - bl.a. den særlige Als-skik: Hellig Tre Kongers-vandring, som sædvanligvis *ikke* gennemføres i Hundslev. Landsbyen synes delt af den gennemgående, men ikke voldsomt befærdede Guderupvej i hhv. en mindre sydlig og en større nordlig del. Den sydlige præges af nogle større, velholdte gårde langs Søndergade, tillige med huse af varierende alder og funktion - bl.a. traditionelle landsbyhuse med stråtag og nyere byggeri med tilliggende værksteds- og/eller garagebygninger. Den nordlige del frembyder større variation, men også mindre "idyl". I den nordlige del ligger tillige en ældre, men arkitektonisk ikke-velbevaret kro, som i dag udelukkende fungerer som et overraskende traditionelt værtshus. Der findes ikke skole eller daglighandel hverken i Hundslev eller i Notmark.

Organisationer, værdier og kvalitet i Hundslev

Foreningslivet i Hundslev hænger nøje sammen med Notmark og Almsted. Den nuværende landsbyforening delvis et resultat af en bevidst landsby- og landdistriktspolitik som søgtes gennemført i den gamle Augustenborg Kommune. Derfor er foreningen helt fra begyndelsen lige så optaget af strukturelle forhold som af "normale" og socialiserende foreningsaktiviteter. Noget af det første, som foreningen beskæftigede sig med, var således et oplæg til en ny trafikstruktur, herunder alt fra sikkerhed og cykelstier til busdrift. Foreningens formand citerede i den forbindelse en ældre, lokal dame, der forlangte, at busdriften skulle sikre, at hendes barnebarn selv kunne besøge sin mormor - altså at landdistrikternes børn og ældre måtte have adgang til offentlig transport som et udtryk for livskvalitet i disse områder af kommunen.

I den gamle kommune havde landsbyrådet fået støtte til gennemførelse af række initiativer til fokusering på landsbymiljøet, herunder oprydning omkring husene. Man havde derfor afholdt et loppemarked, hvor man foruden at sælge sine "lopper" kunne smide de ikke-solgte - eller blot kassable - genstande ud i containere betalt at arrangementet. Det hjalp blot ikke! Alligevel blev arrangementet en så stor succes, at loppemarkedet gentages.

Der er ifølge et par af respondenterne en udfordring med hensyn til de unges fritid: der er en rigtig god sportsplads, men ikke nok faciliteter omkring den. Til trods for, at Notmark gamle skole ligger lige ved siden af. Der kunne også være andre fritidsaktiviteter i forbindelse med skolen. Og tilsvarende udfordringer vedrørende udnyttelse af Almsted/Notmark/Hundslevs fritids-potentialer. Landsbyforeningens formand mener at se foreningens rolle i opbygning af fritidspotentialer og netværk for alle borgere, også de borgere, der ikke føler sig inkluderet i de almindelige netværk. Især for at støtte op om børn og unge.

Landsbyforeningen har oplevet en markant ændring ved overgangen til Sønderborg Kommune, hvor man føler, at ikke alle afdelinger har samme

prioritering af landsbyinitiativerne. Foreløbigt har man ikke haft erfaringer med LAG-arbejdet, men besinder sig generelt på, at landsbyernes udvikling IKKE forventes at ske med større økonomisk støtte fra kommunen, men derimod fra alle andre støttekilder som fonde, Landdistrikternes Fællesråd osv. Formanden for landsbyrådet tolkede foreningens formål som arbejdet for et bedre fysisk såvel som psykisk miljø i Hundsløv. Dette mål søges gennemført med aktiviteter, projekter og udarbejdede strategier.

Det tilflyttede par var hhv. en sjællander (mand) med 16 års erfaring fra Als og en "indfødt" alsing (kvinde). De var glade for landsbyløsningen, som både tillod det sociale samvær - som NB fungerer på den pågældende gade i Hundsløv - og en tilpas grad af privathed: "Vi var slet ikke i tvivl om, at vi fandt nabosammenhold. Men der er vi to nok lidt forskellige."

Blandt respondenterne og de referencer, som de inddrog i interviewene, fornemmer man et let skisma mellem de, der er optaget af landsbyens særegne bygningskultur inkl. bevaring og istandsættelse, og de, der netop bor i en landsby for at være fri for for mange bygningsrestriktioner, citat: "*På landet, der skal man selv kunne bestemme.*" Augustenborg Kommune havde bl.a. forsøgt sig med en bevaringsplan mod til gengæld at forpligte sig på rådgivning i f.m. istandsættelse. Planen kunne imidlertid pga. af mange borgeres modstand ikke gennemføres (men rådgivningsforpligtelsen gælder fortsat!).

Formanden for landsbyrådet tolkede foreningens formål som arbejdet for et bedre fysisk såvel som psykisk miljø i Hundsløv. Dette mål søges gennemført med aktiviteter, projekter og udarbejdede strategier. Der kan findes flere informationer især på den hjemmeside, som formanden personligt har oprettet: hundsløv.dk, mens den anden, som han også er webmaster på: hannyt.dk, er oprettet under projektet "infoland" (Landdistrikternes Fællesråd) og i både indhold og form mere formel.

Bjergby (3. juni 2008)

Tilsyneladende en landsby, der har det hele: smuk beliggenhed, variation i bebyggelse og omgivelser, nærhed (7km) til handelscentret Hjørring og gode, lokale faciliteter som skole, daglighandel, sportshal m.v. Tilmed ligger den trafikalt særdeles godt med kort afstand til motorvejen, ad hvilken man når Aalborg på en god halv time. Bjergby ligger på den gamle vejforbindelse mellem Hjørring og Skagen, som dog i dag delvis er erstattet af motorvejens nordlige forbindelse til rute 597, men som stadig for mange er vejen til sommerhusområderne ved Tversted og Skiveren. Vejen sætter sit naturlige præg på byen, hvor den ved første syn markant artikulerer byens hele forløb og afvekslende topografi - fra de forventelige omgivelser ved indkørslen fra vest til udkørslen højt mod øst, som alene retfærdiggør byens navn. Bjergby er med sine 888 indbyggere den største i nærværende undersøgelse og den 4. største blandt samtlige 68 voksende landsbyer i de udpegede kommuner.

Organisationer, kvaliteter og værdier i Bjergby

Bjergby har en skole med 240 elever 0.-9. klasse, børnehave, en Dagli'Brugsen, der holder åbent syv dage om ugen – desuden en bilforhandler og en række mindre erhvervsvirksomheder. Ved selvsyn blev det konstateret, at Bjergbys hovedgade også har bl.a. et solcenter og et pizzeria, men virksomhedernes omfang er ukendt.

Ildsjæle-respondenten har drevet stutteri i Bjergby siden 2001 og havde hurtigt etableret en rideklub. I bestræbelsen på at styrke det lokale foreningsliv havde han sammen med andre taget initiativ til at dannelsen af en koordinerende sammenslutning af de foreninger, som i forvejen fandtes i Bjergby: Bjergby-Mygdal Landsbyråd. Og *"når man tager initiativ til noget, så kan man let risikere at blive formand for det!"*, hvad han da også har været, indtil han for kort tid siden trak sig tilbage. Baggrunden var et forsøg på at styrke foreningslivet ved, at man i fællesskab samarbejdede med kommunen og søgte fonde og puljer. Konkret arbejder man med indsamling til en legeplads, anlæggelse af vandrestier, formidling af en kunstrute samt den allerede etablerede hjemmeside. Landsbyrådet er godt opmærksom på de ændrede støttevilkår inden for kommunen og bl.a. på de muligheder, der ligger i LAG'erne.

Blandt de markante foreninger i Bjergby er idrætsforeningen, bl.a. med en stor gymnastikafdeling, som næsten er ved at løbe i problemer pga. den store tilstrømning. Foreningsrepræsentanten konstaterer, at idrætslivet har en markant social funktion: *"Forældrene kan godt lide det netværk, der etableres omkring idrætsklubben. De er altid hurtige til at melde sig, når der skal køres eller sådan."* Det lykkes også idrætsforeningen at aktivere borgere uden for foreningen, hvad tilflytteren kunne berette om, fordi han og kæresten bl.a. havde passet bar ved en stor fest i hallen.

Men også andre foreninger har fin opbakning til sine arrangementer, bl.a. Borger- (og grundejer)foreningen som gennemfører et årligt loppemarked, juletræsfest m.m., den lokalhistoriske forening og Peterspladsens Venner, der er en støtteforening til fordel for en folkekunstnerisk samling af cementdyr. Alle med forskellige aktiviteter.

Når man i Bjergby spørger efter forklaringer på landsbyens vækst, kommer svarene næsten enslydende: naturen og beliggenheden tæt ved Hjørring. *"Vi har jo det hele herude. Også en motorvej!"* Det skal dog tilføjes, at de unge tilflyttere af sig selv nok kunne bekræfte den attraktive beliggenhed, men ikke havde samme bevidste forhold til naturværdierne. Men som de sagde: *"Vi kendte jo godt området i forvejen, men så også på huse i andre landsbyer. Bl.a. Horne."*

Befolkningen er historisk og kulturelt relativt sammensat. Det skyldes primært, at Bjergby ændrede sig i 1970'erne i kraft af en markant tilflytning i.f.m. udflytningen af Hærens Materielkommando fra at være en "almindelig" landsby i Vendsyssel til at blive en slags "alternativ-Hjørring". Siden har sammensætningen været 1) de "gamle" folk i Bjergby, 2) "københavnernes" fra 1970'erne og 3) et

stigende antal tilflyttere, der vælger de billigere huse – og under byggeboomet også de billigere byggegrunde.

Foreningsmæssigt arbejdes der vel mest markant i idrætsforeningen – i hvert fald gav forenings-respondenten tydeligst udtryk for, hvor meget det sociale liv omkring foreningen betød. Hun havde simpelthen valgt at slå sig ned i Bjergby pga. engagementet i idrætslivet, og som nævnt var det hendes klare opfattelse, at mange delte denne opfattelse, også selvom de ”kun” via deres børn havde tilknytning til foreningen. Derudover kan kernen i de øvrige foreninger betegnes som identitets-styrkelse bl.a. i den lokalhistoriske forening og f.eks. i Peterspladsens Venner, som har med en særegen kunstproduktion at gøre. Der blev ikke givet udtryk for andet, end at de lokale erhvervsdrivende var gode støtter til disse aktiviteter.

Generelt giver respondenterne udtryk for betydningen af skole- og idrætsstilbuddene og udtrykker desuden tillid til, at daglighandelen fungerer godt og har relativ pæn opbakning.

Vils (4. juni 2008)

Også Vils (474 indb.) er del af en dobbeltlandsby: Vejerslev og Vils, hvor kun godt lokalkendskab kan afgøre grænsen. Dog er det Vils, som man passerer på landevejen fra Nykøbing mod vest og mod Næssund, hvor der findes en lille færge til Thy. Den del, der ligger ved landevejen, har klar ”landsbykarakter”: ældre funktionelt byggeri (værksteder m.v.) og et markant vejkryds, hvor der rundt om ligger købmand, bager og apotek samt det statelige ”gamle apotek”, som nu synes anvendt til kombineret privatbolig og liberalt erhverv. Desuden bærer krydset præg af, at en hjørneejendom er revet ned. Det største boligområde befinder sig imidlertid syd for landevejen langs Smedebjergevej. I den blandede bebyggelse – bl.a. med nogle få, nedlagte butikker – ligger her også skolen, ældrecentret og – et par hundrede meter fra vejen – kirken. Alle med stedsangivelsen Vejerslev, til trods for den integrerede placering i Vils. Afstanden til Nykøbing er 10km, mens der er 6km til rute 26, der er en velfungerende trafikforbindelse hhv. mod nord (Thisted) og syd (Skive).

Organisationer, kvaliteter og værdier i Vils

Vils er kendt for sin idrætsforening Sydmors IF, der for år tilbage havde et hold i kvindernes 1. division. Foreningen er dog historisk en sammenslutning af idrætsforeninger i Vils og det nærliggende Øster Assels. Men der findes også her en Beboerforening, som arrangerer årstidsfester og et velbesøgt kræmmermarked. Ingen respondent kendte til nærmere samarbejde mellem de to foreninger, dog var adventsfesten en positiv undtagelse. Idrætsforeningen har markant opbakning blandt børn og unge til sine aktiviteter, bl.a. i en sådan grad at en fælles deltagelse i et uden-øns sportsstævne for nogle dage mærkbart reducerer Vils befolkningstal.

Foreningerne har da heller ikke stort besvær mht. rekruttering af hjælpere. Dog understregede foreningsrepræsentanten nødvendigheden af både foreningsorganisationen og de ”rigtige folk på de rigtige pladser”: ”Det kan godt være, du

har procesbeskrevet det hele. Men hvis du ikke har de rigtige mennesker til at sælge varen, så er det lige meget." Hos alle respondenter fik man kun positive svar på foreningsaktiviteterne, men samtidig var der hos de af dem, der havde været aktive i forskellige organisatoriske sammenhænge en opmærksomhed omkring behovet for udbygning og fornyelse af samarbejdet mellem foreningerne. F.eks. gav foreningsrepræsentanten udtryk for, at nok havde nogle initiativer ligget i Sydmors IF, men de kunne lige så vel have ligget andre steder.

De var ligeledes opmærksomme på, at Vils var kendt på egnen som en landsby, hvor "der skete noget", men også at dette krævede fortsat udvikling. *"De fleste vil gerne, at der er nogle, der gør noget for én, og det har en vis kvalitet."* Ikke mindst det sidste stiller krav om nyrekruttering, og på det punkt skal foreningerne have overskud til at henvende sig til nye. Det var respondentens opfattelse, at dette krævede større opmærksomhed end reaktionen, idet *"er man først blevet spurgt, så siger man jo oftest ja. Der skal jo noget til at sige nej!"* Foreningerne og borgere bør således indgå i en gensidig proces til sikring af landsbyens forskellige tilbud.

Vils har historisk været udpeget som lokalcenter i den kommunale planstrategi, hvilket indtil videre har sikret landsbyen opretholdelse af skole og bl.a. ældrecenter. Morsø Kommune udgør samme enhed efter strukturreformen, men alligevel er der udbredt usikkerhed om fremtidens skoleordning. Men der var også forskellige opfattelser af perspektiverne: nok var der almindelig bekymring for tiden efter en eventuel skolelukning eller -flytning, men en enkelt respondent gav udtryk for, at netop foreningslivet var så etableret, at det - i hvert fald i et vist omfang - kunne kompensere herfor: *"Hvis skolen lukkede - det ville da være strengt - men det vil stadig være en succes at bo i Vils."* Noget lignende var opfattelsen hos det adspurgte, unge tilflytterpar, mens en anden respondent i tilfælde af skolelukning ville forvente oprettet en friskole. Landsbyen identificerede sig for meget med de eksisterende servicefunktioner til at undlade forsøget.

Også i Vils er der stor opbakning til den lokale købmand, som af alle adspurgte anses for både dygtig og engageret i landsbyens ve og vel. Sammen med bageren og Morsøs eneste apotek uden for Nykøbing synes alle adspurgte, at landsbyen havde gode tilbud for de fleste befolkningsgrupper. Vils udgjorde således i respondenternes øjne et rigtig godt alternativ til den traditionelle parcelhusbosætning i Nykøbing: dels fik man en billigere bolig, og dels fik man ligefrem måske bedre trafikale forhold, hvis den daglige transport gik uden-øst via rute 26. Især de unge tilflyttere havde tilsyneladende nøje afstemt økonomien i forskellige boligformer med behovet for daglig transport, og havde konkluderet, at et mindre hus i Vils både var den bedste økonomiske løsning på længere sigt og gav dem et godt sted at bo: *"Her er hyggeligt, og så sker der da noget!"*

Alle respondenter var enige om, at de frivillige tilbud skal styrkes både strukturelt (samarbejde) og i henseende til synlighed. Tilbuddene kan bidrage til at tiltrække nye mennesker, hvis de har tilstrækkelig kvalitet (se ovenfor) og således får reel betydning i befolkningens dagligdag. Det har man konkrete erfaringer for i Vils.

Men det er hele tiden en gensidig proces: *"Man skal altså også yde noget selv. Og gør man ikke det, så er man bare ikke engageret nok. Og det går jo alligevel."* Perspektiverne i fortsat vækst lå hos respondenterne i de funktionelle tilbud, men man erkendte også betydningen af anden form for identitetsoprustning, bl.a. gennem lokalhistorisk engagement.

Kapitel 3: Forklaringer på befolkningsmæssig fremgang

Kapitel 3 undersøger faktorer der hver for sig og/eller i samspil kan forklare positiv befolkningsudvikling. Som nævnt i afsnit 1.3. er undersøgelses design og metode i høj grad inspireret af DORA-projektet. Ligesådan er resultaterne fra DORA-projekter samt to danske undersøgelser med til at underbygge og perspektivere resultaterne i indeværende undersøgelse.

Kapitlet er således bygget op, at de enkelte faktorer undersøges først fra en kvantificeret vinkel og derefter suppleres med kvalitative data. Følgende otte faktorer undersøges i nævnte rækkefølge: 1) Graden af ruralitet, 2) infrastrukturelle forhold, 3) naturen som ressource, 4) lokalt engagement, 5) offentlige og private investeringer, 6) arbejdsmarkedsforhold, 7) offentlig og privat service samt 8) faktorer, som blev nævnt af respondenter og ikke falder under faktorerne 1-7.

3.1. Graden af ruralitet

DORA-undersøgelsens 16 lokalområder i otte regioner i fire lande viste, at des mere udkant jo mindre fremgang. En forklaring på, at de 68 landsbyer har befolkningsmæssig fremgang, kan derfor være, at netop disse landsbyer ligger i nærhed til byer.

Figur 1 i det indledende kapitel viste de 68 landsbyer og deres placering i forhold til byer. Der blev i figuren illustreret fem afstandslag, hvor 0 var bysogne (markeret med rød), 1 landsogne direkte op ad byer (markeret med orange), 2 landsogne, hvor 1 andet landsogn skulle krydses for at nå byen osv. Det kunne ses af figuren, at de 68 landsbyer var beliggende med forskellige afstande til byer.

I bilag 3 er der vist en opgørelse over afstande målt på sogne, der skal passeres for at nå en by. Der er ligeledes vist den procentvise vækst i perioden 1997 til 2007, samt hvilken rangering landsbyen har i forhold til befolkningstilvæksten i de 67 øvrige landsbyer.

Antal landsbyer/antal sogne, der skal passeres for at nå en by	0	1	2	3	4 eller flere
68	5	20	27	9	7

Skema 2: 68 landsbyer i yderområder med befolkningsmæssig udvikling fordelt på grad af ruralitet.

I skema 2 ovenfor er antallet af landsbyer inden for de enkelte afstandslag talt op. Skemaet viser, at 25 af de 68 landsbyer er beliggende lige op ad byområder eller på en måde, så kun et enkelt sogn skal passeres for at komme til byen (afstandslag 0 og 1). 27 landsbyer er beliggende således, at to landsogne skal passeres for at nå byen. 16 landsbyer ligger med en afstand til byen, hvor 3 eller 4

landsogne skal passeres. Ligesom i tilfældet med landdistrikterne inden for DORA-undersøgelsens regioner, er der umiddelbart en tendens til, at det også for landsbyer er en fordel at være beliggende i nærhed til byen i forhold til befolkningstilvækst.

Sammenholdes imidlertid afstanden til by med den procentvise befolkningstilvækst i perioden (i bilag 3), synes der ikke at være en sammenhæng. Den landsby, der oplever den største tilvækst (Havneby, Rømø) er beliggende i landsogn længst væk fra større by. Mens landsbyer som f.eks. Vodstrup og Tullebølle ikke oplever så stor en procentuel befolknings fremgang (rangering 57 og 56), selvom de begge ligger lige op af en by (afstandslag 0).

3.1.1 Respondenterne om afstanden til by

Kun en af de interviewede nytilflyttere nævnte nærheden til byen som en faktor der spillede ind ved valg af bosted. Huset lå kun 15-16 km fra Sønderborg og det synes vigtigt. Der er dog flere respondenter, der i forhold infrastrukturen vægter, at det er hurtigt og nemt at komme til de større byer.

3.1.2. Opsummering – graden af ruralitet

Det samlede billede af forholdet mellem grad af ruralitet og befolkningstilvækst efterlader indtryk af, at konklusionen fra DORA-projektet: at jo dybere ruralitet des lavere vækst (også i vækstområder) overordnet også er gældende som forklaringer omkring befolkningstilvæksten i de 68 landsbyer. Når ses nærmere på de enkelte landsbyer, viser det sig imidlertid, at den procentuelle befolkningsfremgang ikke nødvendigvis altid hænger sammen med afstanden til by.

3.2. Infrastrukturelle forhold

En af de centrale forklaringer på at nogle rurale områder klarer sig bedre end andre er ifølge DORA projektet adgangen til infrastruktur. Derfor er det oplagt, at undersøge de 68 landsbyer og deres beliggenhed i forhold til infrastrukturen. Dette er vist i skema 3 nedenfor.

Kommune	Landsby	Afstand til Motorvej < 7 km	Afstand til central hovedvej < 4 km	Afstand til margueritrute < 1 km	Afstand til station/ trinbræt < 2 km
Hjørring	Bjergby	X			
	Tversted			X	
	Astrup	X	X		
	Lønstrup			X	
	Tornby		X	X	
Frederikshavn	Horne	X	X		X
	Lyngså			X	

	Voerså			X	
Thisted	Klitmøller			X	
	Frøstrup			X	
	Østerild		X	X	
Morsø	Vodstrup		X	X	
	Vils			X	
	Øster Jølby		X		
	Sundby		X	X	
Lemvig	Bøvlingbjerg				
	Lomborg				
	Gudum		X	X	
Ringkøbing-Skjern	Højmark		X		
	Velling				
	Lønborg				
	Hee		X	X	
	No		X		
	Kloster			X	
	Stavning				
	Astrup				
Norrdjurs	Bønnerup Strand			X	
	Voldby			X	
	Fjellerup				
	Ålsrode				
	Gjerrild			X	
Åbenrå	Ravsted			X	
	Holbøl			X	
	Hostrupskov		X		
	Varnæs				
	Genner	X		X	
Tønder	Havneby				
	Frifelt				
	Løgumgårde		X		
	Møgeltønder			X	
	Jejsing		X		
	Øster Højstby		X		
Sønderborg	Tandslet				
	Blans				
	Skovby		X		
	Hundslev		X		
	Fynshav		X	X	
	Nybøl			X	
Guldborgsund	Tingsted				
	Frejlev			X	
	Øster Kippinge				
	Guldborg	X			
	Hasselø			X	

	Plantage				
	Kettinge				
Lolland	Hillested	X			
	Dannemare				
	Stokkemarke		X		
	Nørreballe		X		
	Birket			X	
	Hunseby	X			
Langeland	Lohals		X		
	Snøde		X		
	Tullebølle		X	X	
Bornholm	Listed		X		
	Østerlars				
	Lobbæk		X		
	Østermarie				
Samsø	Brundby				

Skema 3: 68 landsbyer med befolkningsmæssig fremgang og infrastrukturelle forhold

Kortlægning i skema 3 af de 68 landsbyer i forhold til afstande til motorvej, central hovedvej, station eller trinbræt og Margueritrute viser, at i de fem kommuner i yderområderne, der gennemløbes af en motorvej (Hjørring, Frederikshavn, Åbenrå, Guldborgsund og Lolland), var syv af 25 landsbyer med befolkningstilvækst beliggende mindre en syv km fra motorvejen. Af alle 68 landsbyer var 25 beliggende op til eller med mindre end 4 km fra en i området central hovedvej. Kun en landsby var beliggende i nærhed til station eller trinbræt.

Foruden de centrale infrastrukturer i forhold til pendling er det også undersøgt, hvor mange af yderområdernes landsbyer, der er beliggende med mindre end en km til Margerittruten. Når Marguerittruten er medtaget som en del af den centrale infrastruktur, skyldes det, at denne i kraft af sin mærkning som særlig smuk rute i landskabet må formodes at tiltrække turistfærdsel. En sådan kan danne baggrund for gårdsalg, gallerier, besøgsværksteder m.m. og må derfor betragtes som et potentiale for kombineret bosætning og erhverv.

Af de 68 landsbyer med befolkningstilvækst var 27 beliggende op til eller mindre end 1 km fra en margueritmærket vejstrækning. Der er flere steder sammenfald mellem at være beliggende i nærhed til hovedvej og Margueritrute: det gælder f.eks. for landsbyerne Østerild i Thisted Kommune, No i Ringkøbing-Skjern Kommune og Tullebølle i Langeland Kommune.

Af de 68 landsbyer var 20 beliggende uden at være i nærhed til motorvej, central hovedlandevej, station og trinbræt eller Margueritrute.

Der tegner sig ikke umiddelbart et mønster mellem infrastrukturelle forhold og den procentvise stigning i befolkningstallet.

Med omkring en tredjedel af landsbyerne med befolkningsmæssig fremgang beliggende uden direkte adgang til central infrastruktur kan der ikke argumenteres for, at infrastrukturen alene spiller en rolle for befolkningstilvæksten. Det er dog værd at bemærke, at nærhed til Margueritruen er den infrastruktur, som oftest går igen.

3.2.1. Respondenterne om infrastrukturelle forhold

Trafikale forhold spiller for flere af respondenterne en rolle: lette adgangsforhold til nærliggende handelscentre og gode vejforbindelser opleves som aktiver i samtlige landsbyer. Dette fremhævedes især i Bjergby, Vils, Voldby og Øster Kippinge, der alle har gode muligheder for detailhandel *samtidig med*, at trafikårer let leder endnu længere bort til kultur, handel og/eller arbejde - hhv. Aalborg, Skive, Grenå og Sjælland (Næstved/København).

Busforbindelser bliver ligeledes stærkt påskønnet, og frygten for at miste dem rangerer omtrent på højde med lukning af daglighandelen. Som den eneste landsby bliver Ravsted af respondenterne fremhævet pga. sine problematiske busforbindelser, men også Hundslev har meget få faste forbindelser. De øvrige seks landsbyer opfatter i grunden ikke busdriften som særligt problematisk, og det synes da også aktuelt som om, busserne tillader landsbyernes borgere både jævnlige afgang til handelscentre og til arbejde.

På Nord-(og Syd-)langeland er bus-servicen aktuelt et varmt tema: Fynbus, der ejes af Region Syddanmark og de 10 fynske kommuner - inkl. Langeland - har varslet indskrænkninger i busdriften også på den nordlige del af øen, hvilket af de lokale anses for kritisk.

3.2.2. Opsummering - infrastrukturelle forhold

Den kvantificerede del af undersøgelsen omkring infrastrukturelle forhold koncentrerede sig om vejnettet og fandt, at motorvej måske ikke spiller en så central rolle for befolkningsudviklingen i yderområdernes landsbyer. Både nærhed til hovedlandeveje og Margueritruen var kendetegnende for de fleste af de 68 landsbyer. Respondenterne peger på det vigtige i hurtigt og ikke mindst nemt at kunne komme til de nærmeste store byer med bil. Der er dog et vist fokus på, at den offentlige infrastruktur er vigtig for dem, der bor i landsbyerne.

3.3 Naturen og befolkningsudvikling

Af DORA-undersøgelsen fremgår det, at evnen til flersidigt at udnytte de naturlige ressourcer i et lokalområde er af stor betydning for den økonomiske vækst i området. Med flersidig udnyttelse af naturressourcerne henvises der til at bosætningsstrategier og erhvervsudviklingsstrategier drager nytte af de lokale naturkvaliteter. Sådanne strategier kræver for det første, at der er væsentlige naturressourcer til stede, og for det andet, at disse kortlægges og anvendes som et aktiv. Det kan derfor i forbindelse med undersøgelsen af forklaringer for de 68 landsbyers befolkningsfremgang argumenteres for, at en høj grad af naturindhold er en forudsætning for befolkningstilvækst, mens en anden er evnen til at udnytte den. Undersøgelsen af infrastrukturelle forhold ovenfor inddrog Margueritruen.

Margueritruten er et eksempel på en udnyttelse af naturressourcer. Figur 2 side 10 viste et kort over graden af naturindhold i de danske rurale sogne. Med naturindhold henvises der til sognets procentvise andel af natur.

Antal/naturgrad	0	1	2	3
68	4	15	32	17

Skema 4: 68 landsbyer fordelt beliggenhed i forhold til naturindhold

Som det fremgår af skema 4 er mere end 2/3 dele af de 68 landsbyer med befolkningstilvækst beliggende i sogne med relativ høj andel af natur. Af de fire landsbyer der er beliggende i sogne med naturgrad 0 ligger Ravsted i Aabenraa Kommune ved Margueritrute, Horne i Hjørring Kommune med kort adgang til trinbræt, motorvej og hovedlandevej, Hillested i Lolland Kommune med kort afstand til motorvej og Vodstrup i Morsø Kommune ved Margueritrute og hovedlandevej.

I afsnittet omkring infrastrukturelle forhold blev det nævnt, at 20 landsbyer med befolkningstilvækst ikke var beliggende med nærhed til central infrastruktur. Af disse 20 er 14 beliggende i sogne med højt naturindhold (2 og 3), en del af dem er f.eks. beliggende langs fjorde og hav. Seks landsbyer er beliggende i sogne med lavt naturindhold (1).

Sammenholdes infrastrukturelle forhold og naturmæssigt indhold ser det ud som om, at i de 20 landsbyer, der ikke er beliggende med nærhed til central infrastruktur, synes graden af naturindhold at spille en rolle. Dette gælder i særlig grad langs kyststrækninger. At en aktiv udnyttelse af naturen som ressource kan spille en rolle for befolkningstilvækst, peger den høje andel af landsbyer beliggende ved Margueritruten i retningen af. Dette understøttes af konklusionerne fra DORA-rapporten. I den kvalitative del af undersøgelsen vendes der tilbage til spørgsmålet omkring betydningen af naturen for befolknings-tilvæksten.

3.3.1. Respondenterne om betydningen af naturen

Hvis "natur" opfattes som en kvalitet i sig selv for såvel landsbyens lokale borgere som for dens tilflyttere, må den nærmest defineres som en "landskabelig herlighedsværdi". Men til trods for at samtlige respondenter blev bedt om at angive én blandt fem af landsbyens hovedattraktioner, blev naturen kun fremhævet af en enkelt, der som tilflytter havde valgt - i dette tilfælde Snøde på Langeland - bosætning hovedsageligt ud fra landskabets naturværdier. Overalt kendte man og holdt af sin egn - ligesom man flere steder udnyttede den aktivt til næsten-daglige, private cykelture eller til ude- og natur-undervisning for skoleelever. Men den blev ikke fremhævet som afgørende faktor for tilflytning af nogle af de fire grupper af respondenter.

Bjergby ved Hjørring blev dog af et par af respondenterne - præsten og "ildsjælen" - delvis identificeret i kraft af byens skønne beliggenhed, men primært

som et almindeligt anerkendt "brand": de lokale ejendomsmæglere kender det, og vendelboere generelt anerkender landskabet som en alternativ kvalitet i forhold til at bo i f.eks. Hjørring. Der henvistes bl.a. til 1970'ernes udflytning af Hærens Materielkommando (HMak) fra København til Hjørring, hvor det lykkedes at få en række familier til bevidst at søge Bjergby som et naturskønt *in-sted* - formentligt ikke uden inspiration fra samtidens borgerligt-forsigtige søgen mod alternative boformer og i hvert fald i klar ideologisk opposition til den dengang voksende frygt for "parcelhus-ghettoer" i købstæderne. Dette image har delvis fortsat gyldighed i Bjergby, mens der ikke blev fundet paralleller hertil i de øvrige syv, besøgte landsbyer.

I alle landsbyer indgik det omkringliggende landskab som en større eller mindre del af den lokale identitet: langt de fleste respondenter havde et godt eller meget godt kendskab til området, og i f.eks. Frejlev og Bjergby indgik landskabet i landsbyernes aktiviteter. For Frejlevs vedkommende i den regionalt meget kendte "Knækkeryg-march", der hvert år samler flere hundrede deltagere, og aktuelt i Hundslev og Bjergby i planer vedrørende anlæggelse af natur stier. Et kig på nogle af de 38 landsbyhjemmesider blandt de 68 landsbyer (bilag 5) i befolkningsudvikling afslører, at naturen og landskabet omkring landsbyen anvendes som en del af markedsføringen.

3.3.2. Opsummering - naturen som ressource

Den kvantificerede del af undersøgelsen pegede i retningen af, at naturen spiller en central rolle for befolkningstilvæksten i de 68 landsbyer. Det synes vigtigt, at naturen er en ressource, der kan anvendes aktivt f.eks. i forhold til Margueritrutten. I den kvalitative del af undersøgelsen bliver billedet mere broget. Naturen tillægges ikke umiddelbart den store betydning i forhold til landsbykvalitet. Det bliver dog alligevel klart, at landskabet og naturen omkring landsbyerne er en del af den lokale identitet og kulturarv. På den måde bliver naturen på den ene side indirekte en central ressource, på den anden side en ressource, der fra lokalt hold tilsyneladende kun i mindre grad er aktiveret i forhold til bosætning. Aktivering af naturressourcer må betragtes som en medvirkende faktor for befolkningstilvæksten.

3.4. Lokalt engagement og partnerskaber

Endnu en central faktor, som DORA-rapporten peger på, er samarbejde/partnerskaber mellem forskellige typer af lokale aktører omkring lokale udviklingsprojekter. Særligt udviklingsprojekter, der søger at bygge videre på lokale herlighedsværdier kultur og naturkvaliteter. Netop den type projekter støttes økonomisk af bl.a. Landdistriktspuljen, LEADER+, Friluftsrådet og Lokale og Anlægsfonden (LOA) - derfor kan en kortlægning af landsbyerne i forhold til bevilget tilskud til landsbyprojekter give en indikation af det lokale engagement og af lokale partnerskaber.

Kortlægningen af de 68 landsbyer i forhold til bevilget tilskud til lokale udviklingsprojekter viser, at 38 landsbyer har modtaget støtte til forskellige typer af lokale projekter. F.eks. har landsbyen Nybøl fået tilskud til en bålhytte fra LOA,

Horne har fået Leader+ midler til beboerforeningsprojektet "Natur og Fællesskab - en udviklingsplan for Horne", Ravsted har fået tilskud til shelterplads ved en cykelrute gennem Friluftsrådet, og Guldborg har fået tilskud fra Landdistriktspuljen til forbedring af Bådebro-laugets klub- og forsamlingshus. 14 af de 38 landsbyer har fået tilskud mere end én gang og fra flere puljer. (Bilag 5)

I forbindelse med partnerskaber og lokale netværk peger DORA-projektet på, at åbenhed udadtil har stor betydning for positiv udvikling. En parameter, der kan sige noget om det lokale engagement og åbenheden udadtil, er, om landsbyerne har en hjemmeside, der f.eks. præsenterer aktiviteter, foreningsliv, erhvervsliv og kvaliteter i landsbyen. På den måde kan hjemmesiden også virke som en markedsføring af landsbyen og kan derved være med til at tiltrække ny borgere. Ved at søge via internettet på de 68 landsbynavne viste det sig, at 38 landsbyer har en hjemmeside, der er relativ let at finde. I bilag 4 er en oversigt, der viser hjemmesideadresserne.

Med mere end halvdelen af landsbyerne aktive i forhold til etablering af lokale partnerskaber og aktivering af lokale ressourcer peges der i retningen af, at lokalt engagement sammen med policy initiativer som f.eks. de nævnte puljer kan være med til at skabe befolkningsmæssig udvikling. Samtidig har også mere end halvdelen af landsbyerne hjemmesider, som er med til at signalere åbenhed og dynamik. Dette kan også være en medvirkende faktor.

I øvrigt peges der også på en anden interessant faktor, der ifølge DORA-projektet har betydning for lokal udvikling nemlig humane ressourcer: Ansøgningsprocedurer, afrapportering af projekter og budgettet stiller stadig større krav til uddannelsesmæssige eller erfaringsmæssige kompetencer inden for "tilskudsverdenen". Ligesådan kræver det viden og erfaring for at udarbejde og opdatere hjemmesider. Der er noget, der tyder på, at humane ressourcer i form af den type kompetencer er til stede i en overvejende del af de 68 landsbyer. Af bilag 1 fremgår det, at andelen af befolkningen med mellemlang og højere uddannelse er stigende i stort set alle landsbyer. I en overvejende del af landsbyerne er der en negativ sammenhæng mellem stigning i andel højtuddannede og andel børnefamilier. Det peger i retningen af at, i en række landsbyer er det ældre tilflyttere med højere uddannelse, som har et personligt overskud til at tage mere aktivt del i landsby-udviklingsarbejde.

3.4.1. Respondenterne om det lokale engagement

Respondenternes forhold til det lokale engagement var på en gang knyttet til bevarelse og udvikling af den lokale kultur og identitet.

I forhold til bevidsthed omkring og bevarelse af kulturarven så kunne der i Ravsted, Frejlev, Snøde, Bjergby og Vils findes aktive lokalhistoriske foreninger med en variation af aktiviteter. I de øvrige tre landsbyer havde der været en række arrangementer gennem årene af lokalhistorisk karakter (foredrag, byvandring m.v.). Den stærkeste lokalhistoriske identitet blandt de otte landsbyer findes i Frejlev, hvor to stærke lokalhistoriske traditioner - af vidt forskellig karakter - lever i bedste velgående: 1) "Knækkeryg-marchen", som Kettinge FDF har

arrangeret hvert år siden 1977, har sit navn fra Frejlev-bøndernes oprør mod og drab på ridefogden fra Ålholm, fordi han ville fratage dem retten til at holde dyr i Frejlev Skov. 2) "Frejlev Bykasse", som angiveligt indeholder de originale dokumenter, hvormed Frederik I efterfølgende gav Frejlev-bønderne lov til at anvende Frejlev skov. Bykassen holder til på skift hos et lille antal gårdejere i Frejlev og bliver hvert år den første søndag i maj under stort ceremoniel flyttet til et nyt opholdssted. Kun ejerne af en række bestemte gårde er med i kredsen omkring Bykassen - og disse ejere er igennem årene blevet færre, efterhånden som gårdene sammenlægges. Flere lokalhistoriske aktiviteter i Frejlev kunne nævnes - kun skal det anføres, at også nutidige og lokale erhvervsponsorater knytter markant an til det lokalhistoriske.

I forhold til bevarelse og udvikling af den lokale identitet fandtes der i alle otte landsbyer én eller flere former for organiseret aktivitet, som i større eller mindre omfang har haft betydning for landsbyens identitet i bred forstand. Bjergby, Vils, Ravsted, Snøde og Frejlev - i nævnte rækkefølge - fremstod som de landsbyer, hvor foreningsidentiteterne står stærkest, og hvor foreningernes aktiviteter er almindeligt kendte også uden for egne rækker. Det hører dog med til forståelsen, at alle de nævnte landsbyer - undtagen Ravsted - geografisk indgår i foreningsfællesskaber med nabobyer eller med det nære lokalområde som helhed. I undersøgelsens resterende landsbyer, Voldby, Øster Kippinge og Hundslev synes foreningslivet i højere grad at have en koordinerende og forvaltende rolle at spille, f.eks. i relation forsamlingshusdrift, samarbejde med kommune og andre myndigheder m.v. Men alle foreninger gennemfører jævnligt aktiviteter som f.eks. årlige traditionsfester.

De lokale foreninger spiller som det kan se en rolle for fastholdelse af kulturarv og lokal identitet. I forhold til DORA-undersøgelsen kan foreningsorganiserede netværk både være med til at sikre en lokal udvikling, men hvis de fremstår som lukkede og rigide netværk også være dem, der blokerer for udvikling. I den kvantificerede del af undersøgelsen ovenfor blev det vist, at det lokale engagement rakte udover interne og lukkede aktiviteter. Dette bliver ikke mindst hjulpet af en evne til at skabe og trække på mere uformelle netværk. F.eks. har et stærkt foreningsliv med højt aktivitetsniveau gennem årene sikret især Ravsted og Vils et egentligt "brand", som byer, "hvor der sker noget". I Ravsted havde man ultimo maj 2008 gennemført et sponsorløb til støtte for byens nye, store projekt: en multihal (anlægsbudget kr. 12 mio.), og især én udtalelse fra en erhvervsvirksomhed i Tinglev (13km), som var blevet bedt om et sponsorbeløb på kr. 1.000, havde gjort indtryk. Svaret havde været en afvisning af beløbet - virksomheden ville i stedet give kr. 2.500(!), for "når det er i Ravsted, så ved man, at det bliver til noget" (multihal-projektet)! Selve halprojektet er i Ravsted tværforeningsmæssigt baseret. Bl.a. er projektets tovholder p.t. formand for Ravsted Skoles bestyrelse og træner i Ungdoms- og Idrætsforeningen. Han forklarede, at projektet uden diskussion havde baggrund i tidligere projekterfaringer, som var lykkedes, og som i dag betød, at der lokalt i landsbyen var ca. 20-25 personer, som for alvor kunne "trække" - altså kunne og ville påtage sig et selvstændigt

ansvar i sådanne projektsammenhænge. Denne kritiske masse blev opfattet som en klar forudsætning for, at større projekter kunne være bæredygtige.

I Vils var repræsentanten for Sydmors IF i Vils (bl.a. tidligere formand i flere perioder) helt på linje hermed og fremhævede betydningen af kvalitet i det organisatoriske arbejde, dvs.: ikke blot en gennemtænkt struktur, men også vedholdenhed og soliditet i opgaver, hvad enten disse har praktisk, organisatorisk eller politisk karakter. Både i Ravsted og i Vils havde foreningerne en ganske håndfast opfattelse af det frivillige medarbejderskab: det var ikke nok med god vilje - man skulle også bevise sin arbejdsduelighed. Tålmodigheden rakte ikke langt i forhold til uindfrie løfter, manglende tid osv.

Et mærkbart resultat i Vils af Sydmors IF's virke er, at mange børn og deres familier deltager i foreningens aktiviteter og får knyttet sociale kontakter i forbindelse hermed: i dagligdagen gælder det talrige praktiske aftaler omkring befordring af børnene til træning og kamp, mens en særlig "event" sætter sit præg på byen hvert år omkring 1. august, hvor Sydmors IF's deltagelse i den store Vildbjerg Cup reducerer Vils' indbyggertal i nogle dage med omtrent 25%!

I Frejlev (inkl. Kettinge) har især foreningen Kettinge Bylav haft betydning for en identitetsskærpelse, godt hjulpet på vej af de lokalhistoriske aktiviteter og traditionelle arrangementer som "Knække Ryg-marchen". Bylavet har bl.a. sikret lokale sponsorater i betydeligt omfang og har generelt gennem sine også lokalpolitiske aktiviteter sikret området en ikke ubetydelig politisk opmærksomhed, hvor et positivt samspil med en stor entreprenørvirksomhed har spillet en særdeles aktiv rolle. Der var i Frejlev almindelig forståelse for, at denne gensidighed bl.a. havde været med til at sikre friskolens hidtidige overlevelse, udbygning af faciliteter ved idrætshallen osv.

Det er dog ikke i alle de undersøgte landsbyer, at foreningslivet og det lokale engagement var på et så højt niveau. I Øster Kippinge havde aktivitetsniveauet i flere år stået på vågeblus og en række traditionelle arrangementer var netop genoptaget.

Overordnet kan det tilføjes, at meget afhænger af respondentens udlægning af den foreningsmæssige virkelighed, men det var alligevel et klart indtryk i flere byer, at man her også oplever en mere social side af foreningslivet: venskaber og andre private forhold som landsby-tilknytning og bosætning afhang i væsentligt omfang af foreningslivet. En enkelt tilflytter havde f.eks. valgt bosætning pga. af tilknytningen til idrætsforeningen. Desuden fandt yngre tilflyttere, at aktivitetsniveauet omkring foreningerne - og ikke blot idrætsforeningerne - var afgørende for bosætning. "*Her sker der da noget*" var en kommentar, der hørtes gentagne gange - også selvom de pågældende ikke nødvendigvis var personligt engageret i disse aktiviteter.

En anden type lokalt engagement er det mere uforpligtende og uformelle der opnås gennem mere eller mindre tilfældige møder ved lokale mødesteder som

f.eks. den lokale købmand. I Bjergby, Vils, Ravsted, Voldby og Snøde findes der lokale dagligvarebutikker. Det var et gennemgående træk, at man som udgangspunkt var endog meget positivt indstillet overfor de pågældende handlende, mens der ikke overraskende var en varierende grad af tilbageholdenhed med reelt at foretage sine daglige indkøb her. Alligevel hørtes mange steder udtryk som: *"Butikken er meget serviceorienteret"*, *"Skaffer alt"*, *"Vigtigt mødested for de lokale"*, og i Snøde var det tilmed et vigtigt omdrejningspunkt for landsbyens unge, hvor 10-11 havde fritidsjob.

Graden af virksomhedernes engagement i lokalsamfundet varierer ikke overraskende: alle landsbyer nikkede genkendende til sponsorater i forskelligt omfang, ligesom der ikke fandtes eksempler på virksomheder, der principielt ikke støttede det lokale foreningsliv. Nogle steder opfattede man særskilte virksomheder som en integreret del af landsbyen, især var lokale handlende om end begrænsede, så trofaste støtter i mange sammenhænge. I Øster Kippinge var der flere eksempler på, at den lokale limtræsfabrik havde stillet faciliteter til rådighed til større arrangementer, mens den store lokale entreprenørvirksomhed i Kettinge både er en aktiv (stor)sponsor og simpelthen lader virksomheden udføre forskellige anlægsarbejder i landsbyen, bl.a. et nyligt indrettet tingsted. Med historisk belæg bl.a. i Voldby og i Vils kan det konstateres, at virksomhedernes engagement i og støtte til lokale initiativer vokser proportionalt med virksomhedernes størrelse.

En anden karakter af samarbejde mellem en privat virksomhed og landsbyen findes i Ravsted, hvor Ravstedhus er en salgs- og kursusvirksomhed inden for hobby(kunst)håndværk og professionelt værktøj til kunsthåndværkere, sølvsmede m.fl. I tillæg hertil har virksomheden opbygget en udendørs oplevelses-park, hvor grupper, skoleklasser og andre kan leje sig ind og gøre erfaringer med "håndens arbejde", hvad enten der er tale om traditionelle håndværk eller madlavning. Der er bl.a. opstået et samarbejde mellem Ravstedhus og Ravsted Skole, således at alle skolens klasser i løbet af et år tilbringer minimum en dag i parken, hvor der tillige holdes et årligt åbent-hus arrangement. Selve Ravstedhus har vokset sig til en relativt stor virksomhed med ca. 30 medarbejdere.

Også udover mindre håndværksvirksomheder (tømrere, smede osv.) eksisterer der reelle arbejdspladser i samtlige besøgte landsbyer, heraf kun ganske få nye, innovative virksomheder, f.eks. en national udstillingsarrangør med base i Snøde. I Bjergbys naboby, Mygdal, er der igennem de seneste år opstået en lille koloni af kunstnere, hvis forskellige virksomhed i et vist omfang trækker turister og/eller seriøse kunstinteresserede til byen.

3.4.2. Opsummering – lokalt engagement

Den kvantificerende del tog udgangspunkt i at lokale netværk og partnerskaber er med til at skabe en åbenhed overfor forandring gennem de mange landsbyudviklingsprojekter. Samtidig viser det sig, at 38 landsbyer har en hjemmeside. Dette er med til både at sikre synlighed og skabe åbenhed. Den kvalitative del peger på at foreningsengagementet er med til at sikre kulturarven

og identiteten indadtil. Samtidig viste den kvalitative del, at der til stadighed kan skabes grobund for nye netværk gennem mere uformelle mødesteder. Den kvalitative del viste ligeledes eksempler på partnerskaber mellem offentlige og private. Samlet set giver det udadvendte og indadrettede engagement en opfattelse af et dynamisk landsbysamfund, hvilket kan være en medvirkende faktor for befolkningsudvikling.

3.5. Offentlige og private investeringer i landsbyudvikling

En parameter for private - offentlige partnerskaber omkring investeringer i lokal udvikling kan være udbud og salg af byggegrunde. Den type partnerskaber eller initiativer er ikke nævnt direkte i den afsluttende DORA-rapport. DORA-rapporten har som nævnt som udgangspunkt, at der er tale om økonomisk fremgang. Da undersøgelsen af de 68 landsbyer har fokus på befolkningstilvæksten, vil det være relevant at undersøge, om befolkningstilvæksten kan forklares ved, at der er udstykket og solgt byggegrunde.

Nedenfor er i skema 5 en optælling af landsbyerne i forhold til om der udstykket og solgt byggegrunde i landsbyerne i perioden 1997-2007³.

Antal landsbyer med besvarelse	Antal landsbyer med udstykninger	Antal landsbyer med solgte grunde	Antal landsbyer m. udstykninger uden solgte grunde	Antal landsbyer uden udstykninger
41	31	9	5	10

Skema 5: Antal landsbyer med udstykninger og solgte grunde

Som det fremgår af skema 5 er det ikke alle landsbyer, hvor det har været muligt at indhente data omkring udstykninger. Skemaet viser dog, at i mindst 31 af 68 landsbyer er der udstykket byggegrunde, og der er med sikkerhed i 9 af disse landsbyer solgt byggegrunde. En enkelt landsby meldte om udsolgt (Klitmøller). I fem af landsbyerne med udstykninger er der ikke solgt byggegrunde. I bilag 7 kan det ses, hvilke landsbyer, der har nyudstyknings og salg af byggegrunde.

Selvom der mangler data i opgørelsen af byggegrunde, så kan det siges, at udstykning og salg af byggegrunde ikke er den eneste forklaring på befolkningstilvækst. I minimum 15 af de 68 landsbyer må der søges andre kombinationer af faktorer for at forklare den positive befolkningsudvikling. En faktor, som tidligere er taget i betragtning, er den demografiske udvikling. I 10 landsbyer har andelen af børnefamilier været stigende.

Andre typer af offentlige eller private investeringer, der kan give fysisk grundlag for befolkningstilvækst kan være investeringer i plejehjem og døgnpleje.

³ Opgørelse er ufuldstændig da det ikke har været muligt at indhente data for alle landsbyer. Skema er derfor et udtryk for mindst mulige antal. Bilag 6 viser de 68 landsbyer med de tilgængelige oplysninger omkring udstyknings og salg af byggegrunde.

Offentlige og private investeringer som f.eks. bygningsforbedringer, vejbeplantning og "velkomst porte" kan være med til at fremhæve landsbyens kvaliteter og ressourcer.

3.5.1. Respondenter om de lokale investeringer

Ingen af respondenterne nævnte som sådan behovet for investeringer af offentlig eller privat karakter som forklaring på landsbyens positive befolkningsudvikling. Langt hen ad vejen var fokus blandt respondenterne på at bevare landsbyens offentlige og private services. Der var dog indirekte eksempler på, at investeringer i f.eks. private huse har betydning. Således var det f.eks. vigtigt for hele landsbyen, at en tilflytter investerede i sin have og fik ryddet op efter den tidligere ejer. Ligesådan vil en respondent i landsbyen gerne have en beboer til at klippe sin hæk, så der ser ordentligt ud. Det er med til at gøre landsbyen mere attraktiv. Et eksempel på, at offentlige investeringer optager respondenterne, er fra Voldby. Respondenten kritiserer Grenå Kommune for ikke at gøre nok for at sælge de udstykkede grunde. Besvarelse fra nogle respondenter peger på, at offentlig planlægning omkring bygningskultur kunne være en nyttig investering.

Desuden blev det skitseret ovenfor, at der i 38 landsbyer er søgt tilskud til projekter, der er med til at sikre bygninger og omgivelser en vis kvalitet. Dette kan betragtes som offentlig-private investeringer i landsbyudvikling. Selvom det kun er i mindre grad nævnes som investeringer, er det ikke desto mindre den bagvedliggende tanke i projekterne, at der bør og skal investeres i bygningsforbedringer, nybygninger samt i aktivering af natur- og kulturressourcer.

3.5.2 Opsummering – offentlige private investeringer

I en række landsbyer, som ikke har modtaget tilskud til projekter for landsbyudvikling, er der udstykket og solgt byggegrunde. Med det givne datagrundlag gives en indikation af, at investeringer i bygninger og omgivelser både i form af renoveringer og nybyggeri er en medvirkende faktor for befolkningsudviklingen.

3.6 Arbejdsmarkedet

DORA-undersøgelsen påpeger, at det er de lokalområder, der har været bedst til at omstille sig til en kultur- og oplevelsesøkonomi ved at aktivere naturressourcer, lokal identitet og kultur således, at det indgår i produktion og produkt, der viser den største økonomiske vækst. De såkaldte indholdsproduktioner, der aktiverer de lokale ressourcer, er kendetegnet ved at være lokalt funderede små produktioner, der er enkeltmandsejet, men indgår i lokale og regionale netværk omkring markedsføring og salg. En anden type small-scale virksomheder, der ser ud til at brede sig i landdistrikter mere generelt, er de såkaldte mikro-virksomheder. De er kendetegnet ved, at de vokser i netværk og ikke i antal ansatte, ved at være etableret af højere uddannede og ved i deres erhverv ofte at

tilhøre den kreative klasse. Det er derfor oplagt at undersøge, om befolknings-tilvæksten kan forklares ved, at flere flytter til landsbyerne for at starte egen small-scale produktion eller services inden for oplevelsesøkonomien. Der mangler imidlertid et statistisk datagrundlag, der gør det muligt at undersøge, om denne faktor i kombination med andre har betydning for tilflytningen til de 68 landsbyer.

En anden arbejdsmarkedsstruktur knytter sig til de såkaldte erhvervsklynger. De ældre og mere veletablerede af disse er kendetegnet ved, at der inden for området er opbygget viden og samarbejdskultur mellem ofte mindre virksomheder inden for et produktionsområde. Ifølge DORA-projektet så spiller det (ligesom i byerne) en afgørende rolle for udviklingen, at virksomhederne i erhvervsklyngerne er åbne i deres samarbejdsrelationer og netværk samt innovative i deres produktion og organisering og services. En positiv udvikling inden for erhvervsklynger kan betyde, at efterspørgslen efter arbejdskraft inden for det givne erhverv stiger, og dermed også muligheden for at befolkningstallet i nærområderne øges. Ifølge kortmateriale fra miljøministeriet⁴ findes der erhvervsklynger i nærhed til alle 68 landsbyer. Derfor kan en positiv udvikling i disse erhvervsklynger være en faktor, der sammen med andre faktorer spiller en rolle for tilflytningen.

En sidste arbejdsmarkedsstruktur er særligt store ofte industrielle eller offentlige arbejdspladser. Ifølge DORA-projektet er det i forhold til landdistrikters økonomiske udvikling ikke en central faktor, men det kan have betydning for bosætningen i landsbyer i yderområder, at udviklingen i større virksomheder i nærområdet er positiv, eller at der tilføres offentlige arbejdspladser. I relation til undersøgelsen af de 68 landsbyer har Ringkøbing fået tilført offentlige arbejdspladser. Landsbyer med befolkningsmæssig vækst i nærhed til Ringkøbing er Velling, Kloster og Hee, som alle tre har en procentvis fremgang, der ligger blandt de 20 højeste (se bilag 1). I nærhed til Ringkøbing ligger den store arbejdsplads Vestas i byen Lem. Landsbyer med befolkningsmæssig fremgang i nærhed til Lem er Velling, Højmark og Stauning. I Nordborg på Als ligger den store arbejdsplads Danfoss. Der er ingen landsbyer med befolkningsmæssig fremgang i umiddelbar nærhed til Nordborg. I nogle områder synes udviklingen på større arbejdspladser således at være en relevant medvirkende faktor for befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer, mens den i andre områder synes at betyde mindre.

3.6.1 Respondenterne om betydningen af lokale arbejdspladser

Respondenterne opfattede således overvejende landsbyerne som velfungerende bosætningssteder. Enkelte husstande blandt de adspurgte drev erhvervsvirksomhed, men kun en tømrervirksomhed og en landbrugsbedrift havde reel, markedsrettet tilknytning til lokalområdet. Et yngre par på landbrugsejendommen havde endvidere etableret salg af lys og andet kunsthåndværk, men salg og markedsføring var dårligt kommet i gang endnu.

---

⁴ Kortbilag til Landsplanredegørelsen 2003

Ved siden heraf havde kun en folkeskolelærer - og naturligvis de adspurgte præster! - en arbejdsmæssig tilknytning til landsbyen.

3.6.2. Opsummering - arbejdsmarkedsstruktur

I det omfang, at befolkningstilvæksten er knyttet til den arbejdsdygtige alder, må det antages, at arbejdsmarkedsforhold sammen med infrastruktur spiller en central rolle for valg af bosted. Der er ikke umiddelbart datagrundlag for at fremhæve den ene form for arbejdsmarkedsstruktur som mere central faktor end den anden. Vigtigst er nok, at der med flere parallelle strukturer skabes det bedste grundlag for tiltrækning af diversitet i gruppen af tilflyttere.

3.7. Offentlig og privat service

Udbuddet af offentlig service spiller ifølge resultater fra DORA-projektet en rolle for lokaludvikling, men der er store forskelle regionerne imellem omkring vigtigheden - en forskel, der ikke mindst bunder i traditioner og kultur. I dansk sammenhæng er det ofte fremført af foreninger og organisationer, der beskæftiger sig med landdistriktsudvikling som f.eks. Landdistrikternes Fællesråd og Landsforeningen af Landsbysamfund, at offentlig service, særlig en lokal skole, er central for tiltrækning og fastholdelse af indbyggere i landdistrikterne. Ligeledes er det ofte fremført, at muligheden for at købe dagligvarer i nærområdet spiller en central rolle for bosætningen.

Det kan ses i bilag 7, i hvilke af de 68 landsbyer i yderområderne med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007 der udbydes offentlig service i form af skole, pleje/ældrecenter og bibliotek/bogbus. Ligeledes fremgår det, hvilke landsbyer, der kan tilbyde dagligvarer- og/eller kioskhandel. For alle de 68 landsbyer er der tale om et øjebliksbillede, og det er således muligt, at der inden for perioden 1997-2007 med befolkningstilvæksten har været tilbud i landsbyerne som ikke længere udbydes.

Af de 68 landsbyer med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007 er der en skole i de 43. Der er ældrecenter i 25 landsbyer, og i 32 af de 68 landsbyer er der bibliotek eller bogbus. I 15 landsbyer kunne der ikke registreres nogle af de nævnte typer af offentlig service, men som nævnt ovenfor kan der i tilvækstperioden have været yderligere udbud.

Det fremgår af bilag 7 at der ikke er tale om et sammenfald af højere offentlig service giver højere grad af tilflytning. Af de 12 højest rangerede landsbyer i forhold til befolkningstilvækst er der f.eks. tre landsbyer uden den nævnte offentlig service, halvdelen af de 12 har skoletilbud, mens fire har bibliotek eller bogbus og fire har et ældrecenter. Sammenlignes der med de 12 lavest rangerede i forhold til befolkningstilvækst er fire landsbyer uden den nævnte offentlige service, syv af landsbyerne har en skole, fem har et ældrecenter og syv har adgang til bibliotek eller bogbus.

I 29 af de 68 landsbyer fandtes der ikke en købmand eller kiosk.

Det samlede billede er, at der i størsteparten af landsbyerne er en eller anden form for privat eller offentlig service. Kun i otte landsbyer var det ikke umiddelbart muligt at spore en central offentlig eller privat service funktion. Disse otte landsbyer er uens i forhold til de øvrige faktorer som f.eks. rangering, naturindhold og infrastruktur.

3.7.1. Respondenterne om den lokale service

Graden af service blev overalt i de besøgte landsbyer beskrevet som meget afgørende. Især værdien af dagligvarehandel og gode trafikforhold blev fremhævet, ligeledes gjorde den lokale skole i de landsbyer der har en. Infrastrukturen som faktor er tidligere beskrevet, så fokus er på respondenternes forhold til services i form af nærbutikker og skoler.

Dagligvarehandelen indgik i samtlige besøgte landsbyer som det vel nok mest betydningsfulde kriterium for et velfungerende landsbyliv. Bl.a. som en absolut nødvendig forudsætning for, at ældre mennesker fortsat kan bo i nærområdet. Tilmed sattes der helt tydeligt lighedstegn mellem landsbyens evne til økonomisk at opretholde den lokale butik og dens succes som bosætningssted – også som et direkte udtryk for social kapital: ”vil man det her sted, eller vil man det ikke!?”. Som den eneste landsby blandt de otte har Vils på Mors flere butikker: foruden købmanden tillige et bageri samt øens eneste apotek uden for øens hovedby, Nykøbing. Dette opfattes lokalt både som en logistisk ressource og som en luksus, der fungerer som en ”identitets-buffer”: der er lidt at give af, hvis det skulle komme til butikslukninger, dvs. landsbyens identitet står og falder ikke med opretholdelsen af samtlige tre butikker, om end købmanden nok har førsterang i denne sammenhæng.

Det var endvidere karakteristisk, at butikkerne i de seks landsbyer (inkl. Frejlev/Kettinge) med fungerende dagligvarehandel generelt ansås for veldrevne og relativt solide. Som nævnt var der variation i lokalområdernes %-vise lokale handel, f.eks. er det et entydigt indtryk, at jo større afstanden er til de respektive butikker, desto mere afhængig er handelen af andre forhold som trafikforhold, øvrig logistik (praktisk vej til/fra arbejde), husstandens indkøbsvaner i øvrigt og almindelige konkurrenceforhold. Blandt respondenterne fandtes overvejende en høj grad af tillid til den lokale daglighandel, herunder accept af eventuelt vanskelige markedsvilkår.

Skolens betydning for tiltrækning og fastholdelse af børnefamilier blev generelt anset for afgørende af respondenterne. Nogle få respondenter mente dog, at landsbyen ville bevare en slags befolkningsmæssig status quo, også på trods af en evt. skolelukning. Kun to af de besøgte landsbyer var helt uden egen skole: Øster Kippinge – med 4,5km til skolerne i hhv. Nørre Vedby og 6km til Nørre Alslev – og Hundslev på Als med 6,5km til folkeskolen i Fynshav og 5km til Midtals Friskole i Helved. Frejlev hører så snævert sammen med Kettinge, at friskolen her – som p.t.

synes at have overstået en periode med kritisk faldende elevtal – må gælde for en lokal skole. Skolens fortsatte eksistens ansås af de fleste respondenter som endog meget vigtig! På spørgsmålet om, hvilken trussel man anså for den største i henseende til landsbyens fremtid, fremhævede man i samtlige landsbyer med stadig eksisterende skoler netop en mulig skolelukning som den største. Som oven nævnt anså man ikke en skolelukning som et uomgængeligt dødsstød, men overalt forventede man i givet fald en markant omdefinering af landsbyen som bosætningssted: den hidtidige succes med tiltrækning af børnefamilier vil ændres til fastholdelse, hvilket i landsbyer med stærkt lokalt idrætsliv ville underminere foreningslivet (Vils og Ravsted). Ligeså vigtigt anså man identitetstabet i forbindelse med en skolelukning: skolen – og skolefritidsordningen – er omdrejningspunkt for mange detaljer i familiernes dagligdag og danner i mange sammenhænge ramme omkring sammenkomster af formel og uformel karakter. Ingen respondenter tillagde argumentet om højnelse af faglig og/eller pædagogisk kvalitet i større skoleenheder reel betydning, men var samtidigt heller ikke afvisende over for ændringer i skolens organisation og samarbejdsstrukturer, som f.eks. på Nordlangeland, hvor der vil ske ændringer i fordelingen af klassetrinene blandt de eksisterende skoler i Tullebølle, Snøde og Lohals.

3.7.2. Opsummering – offentlig og privat service

I størstedelen af de 68 landsbyer med befolkningstilvækst tilbydes der offentlig service rettet mod ældre og/eller børn. Ligeledes tilbydes der en form for indkøbsmulighed i størstedelen af landsbyerne. Der er dog landsbyer med befolkningstilvækst, hvor der ikke tilbydes offentlig/privat service i form af skole, ældrecenter og/eller bibliotek eller butik. Det er interessant at notere sig, at respondenterne betragter den offentlige og private service som en sikring af den lokale identitet og som grundlag for uformelle møder og lokal dynamik. Det er ikke så meget selve servicen f.eks. det, at man kan handle eller sende sine børn i en god skole tæt ved der er centralt for landsbyernes respondenter.

3.8. Respondenterne og deres forklaringer på landsbyernes befolkningsmæssige vækst

Blandt de otte respondenter i kategorien ”ny-tilflyttere” havde to valgt at bosætte sig i den pågældende landsby uden på forhånd at have én eller anden form for relation til stedet. I det ene tilfælde havde hovedattraktionen været landsbyens naturskønne beliggenhed, og i det andet havde selve huset angiveligt været svaret på parrets (hhv. 27 og 30 år) ønsker om pris og kvalitet inden for det geografiske område, som de fandt acceptabelt. I et tredje tilfælde havde et ægtepar, som begge var omkring 60 år, bosat sig på en egn ikke langt fra hans barndomsby, som han i øvrigt havde forladt som ung. Han havde dog i sin tid kendt egnen fra indpendlende skolekammerater. I forbindelse med førtidspensionering (hustruen arbejder fortsat) var parret flyttet hertil fra hovedstadsområdet som følge af ønsket om 1) at vende tilbage til fødeegnen, 2) attraktivt prisniveau og 3) funktionel bolig.

Bortset fra disse tre eksempler havde alle øvrige på forhånd et godt eller meget godt kendskab til bosætningsstedet. Alle undtaget et ungt par på Falster havde bevidst søgt en landsby – for yderligere en enkelt dog først efter af logistiske grunde at have opgivet at bo ”rigtigt” på landet. I landsbyen forventede man at kunne forene en attraktiv boligpris, relativ høj boligkvalitet, socialt potentiale og de fleste steder en acceptabel infrastruktur.

To nytilflyttere under 30 år kendte lokalområdet meget godt på forhånd og havde valgt bosætning af sociale- og familiemæssige såvel som funktionelt-logistiske årsager, men tillige ud fra en decideret økonomisk strategi: 1) man ønskede ikke at binde sig for hårdt og 2) man påregnede en økonomisk tilvækst i tillid til landsbyens generelle prisudvikling og i takt med istandsættelser m.v. Disse forventninger havde baggrund i godt lokalkendskab, og valget af hus var sket efter en periode med afsøgning af området, herunder også andre nærliggende landsbyer. Dog havde de pågældende landsbyers gode forhold vedrørende især dagligvarehandel haft betydning for det endelige valg.

I Vils på Mors var der i en periode sket en relativt påfaldende tilflytning af unge og yngre, som næppe kan fraskrives at have en vis selvforstærkende betydning. I hvert fald syntes respondenterne ikke særligt optaget af det egentlige foreningsliv, men fandt i højere grad et socialt netværk blandt venner, som enten boede i Vils på forhånd, eller var tilflyttet for nyligt. Alligevel syntes det unge par godt bekendt med det lokale foreningsliv, som man satte pris på: ”Her sker der da noget” var det gentagne udtryk for tilfredshed med landsbyens aktivitetsniveau, mens man var mere usikker på, hvad der konkret ”skete”! Parret havde boet i Vils et års tid og havde faktisk deltaget i indtil flere foreningsinitierede aktiviteter, bl.a. et lokalt kræmmermarked, der med stigende succes har eksisteret nogle få år.

To faktorer for befolkningsudvikling, der sammen med de øvrige faktorer spiller en rolle, er således for det første, lokalt kendskab og ”vende tilbage til rødderne”. For det andet er det forholdet mellem udbud og efterspørgsel af boliger i landsbyer i yderområder. Et relativt større udbud end efterspørgsel giver første gang købere mulighed for at komme ind på boligmarkedet og dermed kan befolkningstallet i det mindste for en periode være stigende.

Kapitel 4: Konklusioner

Den overordnede præmis for undersøgelsen af forklaringer på befolkningstilvækst i 68 landsbyer i yderområderne var, at det var mest sandsynligt, at der skulle ledes efter kombinationer af forklaringer snarere end enkelt faktor til faktor forklaringer. Undersøgelsesdesignet var primært inspireret af det EU finansierede DORA-projekt. Ligeledes blev resultater fra DORA-undersøgelsen løbende anvendt til at understøtte resultater. Det sidste forhold skyldes ikke mindst, at der i undersøgelsen af befolkningstilvæksten i de 68 sogne ikke medtages data fra de 137 landsbyer i yderområderne, hvor der ikke har været befolkningstilvækst.

Overordnet viser undersøgelsen, at det ikke er muligt at finde en enkelt faktor, der kan forklare befolkningstilvæksten i alle 68 landsbyer. Undersøgelsen peger imidlertid på, at forskellige faktorer kan samles i to gensidigt afhængige forklaringsrammer, der sammen kan udgøre en forklaring på befolkningstilvæksten for de 68 landsbyer.

Faktorkombinationen grad af ruralitet, infrastruktur og naturessourcer er en forklaringsramme, der indfanger befolkningstilvæksten i alle 68 landsbyer. Det er centralt for denne forklaringsramme, at infrastrukturen kobles med aktivering af natur- eller ressourceindholdet i området f.eks. ved hjælp af et policy instrument som Margueritruuten, der signalerer smukke landskaber og kulturminde samt efterhånden mange steder også handel med lokale produkter, kunsthåndværk og antikviteter via gårdssalg langs ruten.

Faktorkombinationen lokalt engagement, partnerskaber og offentlige investeringer er ligeledes en forklaringsramme, der indfanger befolkningstilvæksten i alle 68 landsbyer. Det er centralt for denne forklaringsramme, at der er et afbalanceret forhold mellem det lokale engagement, der fokuserer på at sikre natur- og kulturværdierne samt den lokale identitet indadtil og det lokale engagement, der fokuserer på aktivering af disse herlighedsværdier i forhold til at skabe dynamik og forandring. En anden central faktor inden for denne forklaringsramme er, at det lokale erhvervsliv er aktive medspillere i aktiveringen. Den tredje centrale faktor inden for denne forklaringsramme er offentlige investeringer både i form af tilskud til landsbyudviklingsprojekter og i forhold til investering i overordnet planlægning af landsbyudviklingen fysiske rammer.

Især den kvalitative del af undersøgelsen peger på en række forhold omkring landsbyudvikling, der er vigtige at inddrage i arbejdet med de to forklaringsrammer. Forståelsen af at offentlig og privat service som f.eks. skole, bogbusdrift og dagligvarehandel i landsbysammenhænge betragtes som identitetsbevarende og skabende og ikke som service i mere traditionel forstand. De betragtes bl.a. som identitetsskabende, fordi det er mødesteder, der danner basis for forskellige typer af netværk. Netværk, som i forhold til det lokale engagement både indadtil og udadvendt kan være helt afgørende.

Undersøgelsen pegede også på, at de humane ressourcer i form af kompetencer, der formår at mobilisere og skabe netværk mellem borgere og erhvervsliv, spiller en central rolle. Ligesådan spiller de humane ressourcer i form af kompetencer og personligt overskud til at tiltrække investeringer og sikre mål opfyldelse en central rolle. Endeligt spiller humane ressourcer i form af kompetencer til informationssøgning, opbygning og formidling en central rolle i forhold til markedsføring af landsbyen på f.eks. hjemmesider.

Undersøgelsen stillede to overordnede spørgsmål:

Hvilke forklaringer kan der findes på at 68 landsbyer i Danmarks yderområder har oplevet en befolkningsmæssig tilvækst i perioden 1997-2007, og kan disse forklaringer operationaliseres og gentages med forventning om at skabe befolkningsmæssig tilvækst i andre landsbyer i yderområder?

I forhold til det første spørgsmål er det besvaret oven for. I forhold til den anden del af spørgsmålet om forklaringerne lader sig operationalisere og gentages så kan det konkluderes, at der med de to forklaringsrammer er skabt et grundlag for en metode til afdækning og kortlægning af kvaliteter og aktører. Med en sådan afdækning er der skabt en mulighed for, at de enkelte landsbyer kan aktivere de specifikke natur- og kulturværdier og identiteter, der kendetegner netop den enkelte landsby.

English summary

On the outskirts of Denmark, 68 villages out of 205 experienced a growth of inhabitants from 1997-2007. This is remarkable since villages in outskirt areas of Denmark are mostly linked to difficulties in sustaining inhabitants and in attracting newcomers and therefore resulting in depopulation. The Danish Ministry of the Environment, Agency for Spatial and Environmental Planning asked the Danish Institute for Rural Research and Development at University of Southern Denmark to make a research looking for explanations for the positive development in the 68 villages. Moreover, to see if those explanations may be transferable and repeatable to the villages in those outskirts that experience depopulation.

The report concludes that especially two mutual exclusive combinations of factors could explain the population growth in the 68 villages. The first factor combination was linked to local resource as natural and cultural heritage and infrastructure. The second was linked to actors taking advantages of the local resources. These actors represented local associations, local business life and public investments. Furthermore, it is especially relevant to highlight that in most of the 68 villages there was a balance between local and regional/national engagement that the local business life was an active actor in activating local resources, and that public and private service is merely to be considered a sustainer and developer of local identities. The study illustrated that it is possible to map factors of explanations taking local resources and actors into consideration to suggest combinations of factors that included in local anchored strategies may support the depopulating villages in developing local and regional strategies.

The study leans on the EU DORA project in search of factors. Since the study, however, concerns growth in population and not socio-economic growth in general as does the DORA study, parameters limit to: degree of rurality, infrastructure, natural and cultural heritage, local engagement, labour market, public and private investments, public service and explanations from respondents. The empirical evidence includes quantitative data on for example distances to highway, number of villages with homepages and number of villages with public financed rural development projects. In addition, the study includes qualitative data, which are collected from observations in eight selected villages and from four interviews with local respondents in each of the eight villages. The respondents in each village are an actor from local associations, a newcomer, a local 'fire soul' and the local priest. In the study, the quantitative and qualitative data are firstly held against each other and thereby the results are discussed against results from the EU DORA project.

The conclusions give rise to further research for example of the role of marking special tourist routes like the Danish 'Margueritroute' for villages in the outskirts and the role of local business and cultural life in activating local resources linked to natural and cultural heritages as well as to civic mobilization and local identity.

Litteraturliste:

- Bryden, J. and Hart K. (2001): *Dynamics of Rural Areas. The international comparison*. The Arkleton Centre for Rural Development Research
- Johansen, P. H. and Lindegaard, K. (2006): Development and change from a local rural community point of view. In: Elin Aradóttir (Ed.): *Proceedings of NSN's Annual Conference*. September 22-25 2005, Akureyri Iceland. University of Akureyri Iceland.
- Johansen, P.H. og Nielsen, C. (in. prep.): *Fra sogn til Landdistrikt - en arealanvendelsesmæssig tilgang til landdistriktsudvikling*.
- Johansen, P.H. og Thuesen, A. (2005): *Lokale udviklingsprojekter. Evaluering af bypuljeprojekter i "Den bæredygtige landsby" og "Mindre byer - større muligheder"*.
Skriftserie 12/05, CFUL, Esbjerg.
- Miljøministeriet (2003): *Et Danmark i balance - Hvad skal der gøres? Landsplanredegørelsen 2003*
- Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen (2007): *Landsbyer i Yderområder*

BILAG 1-7

Bilag 1: Landsbyer fordelt på rang og udvikling i børnefamilier samt uddannelse

Skema nedenfor viser de 68 landsbyer sorteret efter befolkningstilvæksten. Der desuden tilføjet kolonnen udvikling i uddannelsesniveau og udviklingen i andel børnefamilie.

		Byen			Sognet			
navn	sogn	NY_kommune	RANG	Befolkn. Vækst 1997- 2007 i pct	BørneFam. <i>andels</i> vækst: rang	BørneFam. udvikling 1994-2003 i pct.point	Udd.Niveau vækst: Rang	Udd.niveau udvikling 1994- 2003, 100*vækst i fhv. andel højtudd.
Havneby By	Rømø	Tønder	1	21.82	48	-4.91	22	3.01
Tingsted By	Tingsted	Guldborgsund	2	21.55	59	-6.64	61	1.06
Bjergby By	Bjergby	Hjørring	3	19.83	16	-0.40	4	5.40
Fynshav By	Notmark	Sønderborg	4	18.03	26	-2.22	3	5.54
Hundslev By	Notmark	Sønderborg	5	14.59	27	-2.22	41	2.28
Højmark By	Sønder Lem	Ringkøbing- Skjern	6	13.87	14	-0.20	46	2.01
Hillested By	Hillested	Lolland	7	12.98	24	-1.90	42	2.28
Velling By	Velling	Ringkøbing- Skjern	8	12.59	10	0.72	15	3.74
Lønborg By	Lønborg	Skjern	9	11.34	33	-2.90	19	3.36
Lønstrup By	Mårup	Hjørring	10	11.15	65	-8.06	5	5.30
Hee By	Hee	Ringkøbing- Skjern	11	11.13	15	-0.26	20	3.17
Bønnerup Strand By	Hemmed	Norddjurs	12	11.07	46	-4.80	33	2.46
Klitmøller By	Klitmøller	Thisted	13	10.89	62	-7.43	21	3.14
Frifelt By	Emmerlev	Tønder	14	9.73	42	-4.62	58	1.48
Øster Kippinge By	Kippinge	Guldborgsund	15	9.35	4	2.66	35	2.36
Tversted By	Tversted	Hjørring	16	9.16	11	0.62	23	2.91

No By	No	Ringkøbing- Skjern	17	8.82	36	-3.47	64	0.94
Voerså By	Albæk	Frederikshavn	18	8.32	49	-5.14	24	2.86
Lohals By	Hou	Langeland	19	7.87	38	-3.90	11	4.23
Kloster By	Nysogn	Ringkøbing- Skjern	20	7.58	52	-5.84	29	2.75
Frejlev By	Kettinge	Guldborgsund	21	7.46	2	3.76	10	4.52
Stokkemærke By	Stokkemærke	Lolland	22	7.36	39	-3.98	32	2.53
Listed By (2003-)	Ibsker	Bornholm	23	7.17	67	-8.33	12	4.13
Guldborg	Majbølle	Guldborgsund	24	6.90	21	-1.35	47	2.00
Brundby By	Tranebjerg	Samsø	25	6.85	45	-4.75	57	1.50
Østerlars By (2003-)	Østerlarsker	Bornholm	26	6.71	22	-1.67	44	2.18
Stavning By	Stauning	Ringkøbing- Skjern	27	6.38	12	-0.10	7	5.09
Astrup By	Faster	Ringkøbing- Skjern	28	6.10	66	-8.30	67	0.03
Ravsted By	Ravsted	Aabenraa	29	6.04	1	4.15	14	3.76
Løgumgårde By	Nørre Løgum	Tønder	30	5.86	34	-2.98	56	1.52
Hunseby By	Hunseby	Lolland	31	5.68	51	-5.68	63	1.02
Østerild By	Østerild	Thisted	32	5.38	35	-3.32	66	0.64
Tandslet By	Tandslet	Sønderborg	33	5.23	30	-2.35	18	3.42
Holbøl By	Holbøl	Aabenraa	34	5.03	29	-2.34	52	1.94
Voldby By	Voldby	Norddjurs	35	4.96	19	-0.76	16	3.56
Vils By	Vejerslev	Morsø	36	4.62	63	-7.65	54	1.59
Lobbæk By (2003-)	Nylarsker	Bornholm	37	4.46	41	-4.28	49	1.98
Astrup By	Astrup	Hjørring	38	4.02	20	-1.29	40	2.29
Horne By	Horne	Hjørring	39	4.01	61	-7.26	48	2.00
Hostrupskov By	Ensted	Aabenraa	40	3.93	56	-6.40	62	1.05
Hasselø								
Plantage By	Væggerløse	Guldborgsund	41	3.74	68	-9.14	1	6.89
Tornby By	Tornby	Hjørring	42	3.65	43	-4.65	38	2.30

Møgeltønder								
By	Møgeltønder	Tønder	43	3.64	7	1.12	55	1.54
Blans By	Ullerup	Sønderborg	44	3.04	17	-0.52	31	2.56
Skovby By	Lysabild	Sønderborg	45	3.03	44	-4.66	37	2.33
Lomborg By	Lomborg	Lemvig	46	2.89	47	-4.81	25	2.82
Nørreballe By	Østofte	Lolland	47	2.87	58	-6.62	68	-0.63
Fjellerup By	Fjellerup	Norrdjurs	48	2.80	23	-1.75	26	2.81
Gudum By	Gudum	Lemvig	49	2.79	5	2.01	36	2.36
Varnæs By	Varnæs	Aabenraa	50	2.75	18	-0.59	28	2.75
Dannemare By	Dannemare	Lolland	51	2.73	40	-4.10	51	1.95
Lyngså By	Albæk	Frederikshavn	52	2.51	50	-5.14	6	5.14
Sundby By	Sundby	Morsø	53	2.48	9	0.77	8	5.09
Genner By	Øster Løgum	Aabenraa	54	2.41	54	-6.00	27	2.79
Gjerrild By	Gjerrild	Norrdjurs	55	2.31	25	-2.15	53	1.93
Tullebølle By	Tullebølle	Langeland	56	2.21	57	-6.42	50	1.95
Vodstrup By	Tødsø	Morsø	57	2.09	37	-3.48	39	2.29
Øster Jølby By	Øster Jølby	Morsø	58	2.00	55	-6.19	65	0.92
Birket By	Birket	Lolland	59	1.60	60	-7.12	34	2.46
Ålsrode By	Ålsø	Norrdjurs	60	1.44	53	-5.93	9	4.88
Kettinge By	Kettinge	Guldborgsund	61	1.07	3	3.76	17	3.47
Snøde By	Snøde	Langeland	62	1.03	6	1.37	45	2.15
Østermarie By (2003-)	Østermarie	Bornholm	63	1.00	13	-0.10	60	1.38
Nybøl By	Nybøl	Sønderborg	64	0.60	64	-7.98	43	2.23
Jejsing By	Hostrup	Tønder	65	0.55	8	1.00	2	6.24
Bøvlingbjerg By	Bøvling	Lemvig	66	0.50	31	-2.73	30	2.68
Frøstrup By	Tømmerby	Thisted	67	0.44	28	-2.26	13	4.10
Øster Højst By	Højst	Tønder	68	0.37	32	-2.82	59	1.41

Bilag 2: Spørgeguides Spørgeguide

Præsten

Personlige spørgsmål

1. Navn
2. Alder
3. Husstand (størrelse, alder m.v.)
4. Evt. ægtefælles arbejde og uddannelse
5. Evt. ægtefælles afstand (km + tid) til arbejde

Arbejde og organisation

6. Hvor længe har du været præst i NN-by?
7. Hvilke overvejelser lå bag ansøgningen til embedet - professionelt/privat?
8. Beskriv kirkens rolle i NN-by
9. Hvorledes er din egen rolle i forhold til "landsbylivet" (offentlig/privat/myndighed)?
10. Er der en forskel i forhold til evt. tidligere ansættelser?
11. Er der aktuelle struktur-planer for pastoratet?
12. Er du formelt engageret (forening, politisk el.a.) udover arbejde?
13. Hvilken betydning har NN-bys profil for dit professionelle arbejde (forkyndelse, sjælesorg)?
14. Har du overvejet/kunne du overveje at søge andet embede?

Spørgsmål om NN-by

15. Oplever du, at landsbylivet har en særlig identitet?
16. Kan du karakterisere NN-by i henseende til befolkning, kultur m.v.?
17. Er der særligt aktive foreninger, der præger landsbyens liv?
18. Er der særligt indflydelsesrige personer, der præger landsbyen (positivt/negativt)?
19. Kirkebladets dækningsgrad - anvendes det til ikke-kirkelig information?
20. Så du gerne gode bekendte flytte hertil?
21. Hvilke typer af erhvervsliv er der i landsbyen?
22. Hvilken betydning har dette for landsbyens identitet?
23. Er du formelt engageret (forening, politisk el.a.) udover arbejde?

24. Findes der naturlige mødesteder? (købmand, stoppested o.l. – kirken!)?

25. Findes der overordnede, væsentlige problemer i NN-by (socialt, planlægning)?

Offentlig service

26. På hvilke måder kan kommune/region/stat understøtte en positiv udvikling?

27. Hvordan kan kirken understøtte en positiv udvikling?

28. Hvordan opleves andre myndigheders service (læge, beredskab)

29. Hvordan oplever du den kommunale forvaltning?

- a) Sociale tilbud (hjemmehjælp, øvrige ordninger for pensionister)
- b) Planlægning
- c) Kulturelle tilbud (bibliotek, tilbud til børn og unge)

Værdier

30. Hvilken rolle spiller bycentre > ca. 100km (handel, kultur el.a.) for dig/jer?

31. Hvilke kvaliteter tillægger du størst betydning i NN-by?:

- a. Tryghed
- b. Trivsel for børn og unge
- c. Sociale værdier
- d. Naturværdier
- e. Andet

32. Hvilken udvikling kunne øge tilflytningen til landsbyen?

33. Hvad mener du er forklaringen på at landsbyen fastholder eller stiger i sit befolkningstal?

34. Hvilke trusler mener du er størst for landsbyens videre udvikling?

35. Hvilken vision har du for NN-by, f.eks. om 10 år?

Foreningsrepræsentant

Personlige spørgsmål

1. Navn
2. Alder
3. Husstand (størrelse, alder m.v.)
4. Beskæftigelse (husstand)
5. Evt. uddannelse
6. Afstand (km + tid) til arbejde (husstand)
7. Hvor længe har du/I boet i NN-by?
8. Opfatter du dig som lokal eller tilflytter?

Arbejde og organisation

9. Formålet i den forening, du repræsenterer
10. Hvilken funktion har du i foreningen – og hvor længe?
11. Er foreningen velfungerende eller er der behov for reformer?
12. Beskriv foreningens "gode historie(r)"
13. Beskriv evt. problemer
14. Har foreningen etablerede informationsveje?
15. Er der særligt indflydelsesrige personer, der præger landsbyen (positivt/negativt)?

Spørgsmål om NN-by

16. Findes der overordnede, væsentlige problemer i NN-by?
17. Findes der akut behov for indsatser (farlig vej, skæmmende bygninger el.a.)?
18. Er du engageret i sådanne "sager" ud over foreningsarbejdet?
19. Oplever du, at landsbylivet har en særlig identitet?
20. Kunne du anbefale gode bekendte at flytte hertil?
21. Findes der naturlige mødesteder? (købmand, stoppested o.l.)?
22. Hvilke typer af erhvervsliv er der i landsbyen?
23. Hvilken betydning har dette for landsbyens identitet?
24. Er erhvervslivet aktivt i relation til kultur- og foreningsliv?

Offentlig service

25. Hvordan kan kommune/region/stat understøtte en positiv udvikling?

26. Hvordan oplever foreningen den kommunale forvaltning?
- a) Husleje, priser, støtteordninger
  - b) Konsulentstøtte
  - c) Planlægning (f.eks. information herom)
  - d) Øvrige kulturelle tilbud (bibliotek, tilbud til børn og unge)

Værdier

27. Hvad tillægger du størst betydning i NN-by?:
- a) Tryghed
  - b) Trivsel for børn og unge
  - c) Sociale værdier
  - d) Naturværdier
  - e) Hus(-leje)priser
  - f) Andet
28. Understøtter din forening én eller flere af disse kategorier?
29. Giver det dig en særlig identitet at være borger i NN-by?
30. Oplever du en synergi mellem engagement og privatliv/karriere?
31. Hvilken udvikling kunne øge tilflytningen til landsbyen?
32. Har I (evt. langsigtede) planer, som evt. kunne resultere i fraflytning?
33. Hvilken negativ udvikling kunne evt. få dig/jer til at flytte?
34. Hvilken udvikling kunne øge tilflytningen til landsbyen?
35. Hvad mener du er forklaringen på at landsbyen fastholder eller stiger i sit befolkningstal?
36. Hvilke trusler mener du er størst for landsbyens videre udvikling?
37. Hvilken vision har du for NN-by, f.eks. om 10 år?

"Ildsjæl"

Personlige spørgsmål

1. Navn
2. Alder
3. Husstand (størrelse, alder m.v.)
4. Beskæftigelse (husstand)
5. Evt. uddannelse
6. Afstand til arbejde (husstand)
7. Hvor længe har du/I boet i NN-by?
8. Hvordan lærte du/I byen at kende?
9. Opfatter du dig som lokal eller tilflytter?

Spørgsmål om NN-by

10. Oplever du, at landsbylivet har en særlig identitet?
11. Er skole- og andre børnetilbud af tilfredsstillende kvalitet?
12. Hvordan er du engageret i NN-bys liv? (forening, planlægning el.a.)
13. Hvilke problemer anser du for landsbyens væsentligste?
14. Findes der akut behov for indsatser (farlig vej, skæmmende bygninger el.a.)?
15. Er du engageret i enkeltsager eller i overordnede strukturer - (måske både og)?
16. Beskriv dit "indsats-område"
17. Findes der naturlige mødesteder? (købmand, stoppested o.l.)?
18. Findes der informationskanaler - website, sogneblad el.a.?
19. Hvilke typer af erhvervsliv er der i landsbyen?
20. Hvilken betydning har dette for landsbyens identitet?
21. Er erhvervslivet aktivt i relation til kultur- og foreningsliv?

Offentlig service

22. Hvordan oplever I den kommunale forvaltning?
  - a) Forbrugspriser, renovation m.v.
  - b) Sociale tilbud (hjemmehjælp, øvrige ordninger for pensionister)
  - c) Planlægning
  - d) Kulturelle tilbud (bibliotek, tilbud til børn og unge)
23. Hvordan opleves andre myndigheders service (læge, beredskab)
24. Hvordan kan kommune/region/stat understøtte en positiv udvikling?

Værdier

25. Giver det dig en særlig identitet at være borger i NN-by?

26. Hvordan oplever du landsbyens sociale liv?
27. Hvad tillægger du størst betydning i NN-by?:
- a) Tryghed
  - b) Trivsel for børn og unge
  - c) Sociale værdier
  - d) Naturværdier
  - e) Hus(-leje)priser
  - f) Andet
28. Hvad får folk til at flytte hertil?
29. Hvilken udvikling kunne øge tilflytningen?
30. Kunne du anbefale gode bekendte at flytte hertil?
31. Hvilken rolle spiller bycentre > 100km (handel, kultur el.a.)?
32. Har I (evt. langsigtede) planer, som evt. kunne resultere i fraflytning?
33. Hvilken negativ udvikling kunne evt. få dig/jer til at flytte?
34. Hvad mener du er forklaringen på at landsbyen fastholder eller stiger i sit befolkningstal?
35. Hvilke trusler mener du er størst for landsbyens videre udvikling?
36. Hvordan ser NN-by ud om 10 år?

Nytilflytter

Personlige spørgsmål

1. Navn
2. Alder
3. Husstand (størrelse, alder m.v.)
4. Beskæftigelse (husstand)
5. Evt. uddannelse
6. Afstand til arbejde (husstand)
7. Afstand til skole
8. Har I konkrete planer vedr. bolig (tilbygning, renovering)
9. Har I (evt. langsigtede) planer, som evt. kunne resultere i fraflytning?

Spørgsmål om NN-by

10. Hvorfra hørte I om NN-by?
11. Hvordan har I hidtil oplevet landsbyens sociale liv?
12. Afstand til øvrige børneinstitutioner
13. Har de en tilfredsstillende kvalitet?
14. Afstand til daglige indkøb
15. Afstand til større handelscenter
16. Hvilke typer af erhvervsliv er der i landsbyen?
17. Hvilken betydning har dette for landsbyens identitet?
18. Beskriv jeres eget (foreløbige) engagement i landsbylivet
19. Er I engageret i en form for foreningsliv?
20. Er I engageret i andre fællesskabsformer (filantropi, protest, kirke el.a.)
21. Har I oplevet kraftcentre (foreninger, personkreds)?
22. Beskriv evt. problemer (f.eks. klikker, personer med problemer eller "vanskelige naboer")
23. Hvilke ulemper - evt.! - er der ved et liv i NN-by?
24. Findes der naturlige mødesteder? (købmand, stoppested o.l.)?
25. Identificerer I jer med NN-by? - eller andet nærliggende bycenter?

Offentlig service

26. Oplever I, at skolen har en tilfredsstillende kvalitet og tilbud?
27. Hvordan oplever I den kommunale forvaltning?

- a) Forbrugspriser, renovation m.v.
- b) Sociale tilbud (hjemmehjælp, øvrige ordninger for pensionister)
- c) Planlægning (kender I den aktuelle lokalplan)?
- d) Kulturelle tilbud (bibliotek, tilbud til børn og unge)

28. Hvordan oplever I andre myndigheders service (læge, beredskab)

Værdier

29. Oplever I, at landsbylivet har en særlig identitet?

30. Hvilken rolle spiller bycentre > 100km (handel, kultur el.a.)?

31. Hvad tillægger I størst betydning i NN-by?:

- a) Tryghed
- b) Evt. børns trivsel
- c) Sociale værdier
- d) Naturværdier
- e) Huspriserne

32. Kunne I anbefale andre at flytte hertil?

33. Kunne I anbefale gode bekendte at flytte hertil?

34. Hvilke trusler mener du er størst for landsbyens videre udvikling?

35. Hvordan ser NN-by ud om 10 år?

Bilag 3: 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst og deres grad af ruralitet

Landsby navn	sogn	kommune fra 2007	rang	vækst 97 til 07	afstands-lag
Havneby By	Rømø	Tønder	1	21.82	4
Tingsted By	Tingsted	Guldborgsund	2	21.55	1
Bjergby By	Bjergby	Hjørring	3	19.83	1
Fynshav By	Notmark	Sønderborg	4	18.03	2
Hundslev By	Notmark	Sønderborg	5	14.59	2
Højmark By	Sønder Lem	Ringkøbing-Skjern	6	13.87	2
Hillested By	Hillested	Lolland	7	12.98	1
Velling By	Velling	Ringkøbing-Skjern	8	12.59	1
Lønborg By	Lønborg	Ringkøbing-Skjern	9	11.34	3
Lønstrup By	Mårup	Hjørring	10	11.15	2
Hee By	Hee	Ringkøbing-Skjern	11	11.13	1
Bønnerup Strand By	Hemmed	Norddjurs	12	11.07	3
Klitmøller By	Klitmøller	Thisted	13	10.89	2
Frifelt By	Emmerlev	Tønder	14	9.73	4
Øster Kippinge By	Kippinge	Guldborgsund	15	9.35	3
Tversted By	Tversted	Hjørring	16	9.16	2
No By	No	Ringkøbing-Skjern	17	8.82	1
Voerså By	Albæk	Frederikshavn	18	8.32	2
Lohals By	Hou	Langeland	19	7.87	4
Kloster By	Nysogn	Ringkøbing-Skjern	20	7.58	1
Frejlev By	Kettinge	Guldborgsund	21	7.46	2
Stokkemarke By	Stokkemarke	Lolland	22	7.36	2
Listed By (2003-)	Ibsker	Bornholm	23	7.17	3
Guldborg	Majbølle	Guldborgsund	24	6.90	1
Brundby By	Tranebjerg	Samsø	25	6.85	4
Østerlars By (2003-)	Østerlarsker	Bornholm	26	6.71	1
Stavning By	Stauning	Ringkøbing-Skjern	27	6.38	2
Astrup By	Faster	Ringkøbing-Skjern	28	6.10	2
Ravsted By	Ravsted	Aabenraa	29	6.04	2
Løgumgårde By	Nørre Løgum	Tønder	30	5.86	3
Hunseby By	Hunseby	Lolland	31	5.68	0
Østerild By	Østerild	Thisted	32	5.38	2
Tandslet By	Tandslet	Sønderborg	33	5.23	2
Holbøl By	Holbøl	Aabenraa	34	5.03	2

Voldby By	Voldby	Norrdjurs	35	4.96	1
Vils By	Vejerslev	Morsø	36	4.62	1
Lobbæk By (2003-)	Nylarsker	Bornholm	37	4.46	0
Astrup By	Astrup	Hjørring	38	4.02	1
Horne By	Horne	Hjørring	39	4.01	2
Hostrupskov By	Ensted	Aabenraa	40	3.93	0
Hasselø Plantage By	Væggerløse	Guldborgsund	41	3.74	1
Tornby By	Tornby	Hjørring	42	3.65	1
Møgeltønder By	Møgeltønder	Tønder	43	3.64	4
Blans By	Ullerup	Sønderborg	44	3.04	2
Skovby By	Lysabild	Sønderborg	45	3.03	2
Lomborg By	Lomborg	Lemvig	46	2.89	1
Nørreballe By	Østofte	Lolland	47	2.87	1
Fjellerup By	Fjellerup	Norrdjurs	48	2.80	2
Gudum By	Gudum	Lemvig	49	2.79	1
Varnæs By	Varnæs	Aabenraa	50	2.75	2
Dannemare By	Dannemare	Lolland	51	2.73	2
Lyngså By	Albæk	Frederikshavn	52	2.51	2
Sundby By	Sundby	Morsø	53	2.48	2
Genner By	Øster Løgum	Aabenraa	54	2.41	1
Gjerrild By	Gjerrild	Norrdjurs	55	2.31	2
Tullebølle By	Tullebølle	Langeland	56	2.21	4
Vodstrup By	Tødsø	Morsø	57	2.09	0
Øster Jølby By	Øster Jølby	Morsø	58	2.00	0
Birket By	Birket	Lolland	59	1.60	3
Ålsrode By	Ålsø	Norrdjurs	60	1.44	1
Kettinge By	Kettinge	Guldborgsund	61	1.07	2
Snøde By	Snøde	Langeland	62	1.03	4
Østermarie By (2003-)	Østermarie	Bornholm	63	1.00	2
Nybøl By	Nybøl	Sønderborg	64	0.60	1
Jejsing By	Hostrup	Tønder	65	0.55	3
Bøvlingbjerg By	Bøvling	Lemvig	66	0.50	2
Frøstrup By	Tømmerby	Thisted	67	0.44	3
Øster Højst By	Højst	Tønder	68	0.37	3

Skema 2: 68 landsbyer i yderområderne med befolkningstilvækst vist med afstandslag til by

Bilag 4: 68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst og deres landsbypræsentation på hjemmesider

Kommune	Landsby	hjemmeside
Hjørring	Bjergby	www.bjergbymygdal.dk
	Tversted	
	Astrup	www.astrup-vendsyssel.dk
	Lønstrup	
	Tornby	www.tornby.dk
Frederikshavn	Horne	www.horne-by.dk
	Lyngså	
	Voerså	www.voersaa.dk
Thisted	Klitmøller	www.klitmoller.fk
	Frøstrup	
Morsø	Østerild	
	Vodstrup	
	Vils	
Lemvig	Øster Jølby	www.oester-joelby.dk
	Sundby	www.sundbymors.dk
	Bøvlingbjerg	www.bovling.dk
	Lomborg	
Ringkøbing-Skjern	Gudum	
	Højmark	
	Velling	www.velling.eu
	Lønborg	
	Hee	
	No	
	Kloster	www.bopaaholmsland.dk
	Stauning	www.stauningsogn.dk
	Astrup	
	Bønnerup	
Norddjurs	Strand	www.boennerup.dk
	Voldby	
	Fjellerup	www.fjellerup.net
	Ålsrode	www.aalsrode.com
Åbenrå	Gjerrild	www.gjerrild.dk
	Ravsted	www.ravsted.dk
	Holbøl	
Tønder	Hostrupskov	www.hostrupskov.dk
	Varnæs	www.varnaes.dk
	Genner	www.genner.dk
	Havneby	
	Frifelt	
Sønderborg	Løgumgårde	www.løgumgårde.dk
	Møgeltønder	www.moegeltoender.dk
	Jejsing	www.jejsing.dk
	øster Højstby	
Sønderborg	Tandslet	www.tandslet.dk
	Blans	www.blans.infoland.dk
	Skovby	

	Hundslev	www.hundslev.dk
	Fynshav	www.fynshavnet.dk
	Nybøl	www.nybølstenderup.dk
Guldborgsund	Tingsted	www.tingsted.net
	Frejlev	www.frejlev4892.webbyen.dk
	Øster	
	Kippinge	www.osterkipinge.dk
	Guldborg	www.guldborghave.dk
	Hasselø	
	Plantage	www.hasseloplantage.dk
	Kettinge	www.kettinge.webbyen.dk
Lolland	Hillested	
	Dannemare	
	Stokkemare	www.stokkemare.dk
	Nørreballe	
	Birket	www.birket.dk
	Hunseby	
Langeland	Lohals	www.lohals.dk
	Snøde	
	Tullebølle	
Bornholm	Listed	
	Østerlars	
	Lobbæk	
	Østermarie	www.ostermarie.dk
Samsø	Brundby	

BILAG 5: 68 landsbyer med befolkningstilvækst i yderområderne og bevilget tilskud til lokaludviklingsprojekter⁵

Kommune	Landsby	Friluftsråd	Landd.pulje	Leader+	Andet (LOA,
Hjørring	Bjergby	X			
	Tversted	X		x	
	Astrup				
	Lønstrup	X	X		
	Tornby				
	Hørne		X	x	
Frederikshavn	Lyngså	X			
	Voerså		x		
Thisted	Klitmøller	X			
	Frøstrup		x		
	Østerild				x
Morsø	Vodstrup				
	Vils				
	Øster Jølby	X		x	
	Sundby		x	x	
Lemvig	Bøvlingbjerg	X			
	Lomborg	X			
	Gudum		x		
Ringkøbing-Skjern	Højmark				
	Velling				
	Lønborg				
	Hee				x
	No				x
	Kloster				
	Stavning				
	Astrup				
Norddjurs	Bønnerup Strand				
	Voldby				x
	Fjellerup				
	Ålsrode				
	Gjerrild				
Åbenrå	Ravsted	X	x	x	x
	Holbøl				
	Hostrupskov				
	Varnæs		x		
	Genner		x		
Tønder	Havneby			x	
	Frifelt				x
	Løgumgårde				

⁵ Kun de bevillinger der umiddelbart kan findes på internettet er medtaget. Listen er derfor ikke nødvendigvis fuldstændig.

	Møgeltønder				
	Jejsing		x		x
	Øster Højstby				
Sønderborg	Tandslet	X			
	Blans	X			
	Skovby				
	Hundslev				
	Fynshav				x
	Nybøl	X			x
Guldborgsund	Tingsted	X			
	Frejlev				
	Øster Kippinge				
	Guldborg		x		
	Hasselø Plantage				
	(Kettinge)	X	x		
Lolland	Hillested				
	Dannemare				
	Stokkemarke		x	x	
	Nørreballe		x	x	
	Birket				
	Hunseby				x
Langeland	Lohals		x		
	Snøde				
	Tullebølle	X	x		
Bornholm	Listed		x		
	Østerlars	X			
	Lobbæk				
	Østermarie				
Samsø	Brundby	X			

BILAG 6: 68 landsbyer med befolkningsudvikling i yderområderne opgjort med udstykning og salg af byggegrunde⁶

Kommune	Landsby	Udstykninger 1997-2007	Solgt
Hjørring	Bjergby	X	x
	Tversted		
	Astrup		
	Lønstrup		
	Tornby		
	Horne		
Frederikshavn	Lyngså	X	nej (2 år)
	Voerså	x	Nej (2 år)
Thisted	Klitmøller	X	X (udsolgt)
	Frøstrup	X	X
	Østerild	x	X
Morsø	Vodstrup	Nej	
	Vils	X	
	Øster Jølby	X	
	Sundby	x	
Lemvig	Bøvlingbjerg	X	2 stk
	Lomborg	Nej	
	Gudum	x	Nej
Ringkøbing-Skjern	Højmark	X	
	Velling	X	
	Lønborg	X	
	Hee	X	
	No	X	
	Kloster	X	
	Stavning	nej	
	Astrup	X	
Norrdjurs	Bønnerup Strand	Nej	
	Voldby	x	Nej
	Fjellerup	X nyt projekt	
	Ålsrode	Nej	
	Gjerrild	X nyt projekt	
Åbenrå	Ravsted		
	Holbøl		
	Hostrupskov		
	Varnæs		
	Genner		
Tønder	Havneby	Nej	
	Frifelt	x	

⁶ Oplysninger er opnået gennem telefonisk kontakt med kommunerne. Det er dog ikke for alle landsbyer det har været muligt at opnå oplysninger omkring udstykninger og salg af byggegrunde

	Løgumgårde	Nej	
	Møgeltønder	Planlægges	
	Jejsing	x	
	Øster Højstby	Nej	
Sønderborg	Tandslet	x	X
	Blans	Nej	
	Skovby	x	Nej
	Hundslev	Nej	
	Fynshav	x	X
	Nybøl	x	X
Guldborgsund	Tingsted		
	Frejlev		
	Øster Kippinge		
	Guldborg		
	Hasselø Plantage		
	(Kettinge)	X	
Lolland	Hillested		
	Dannemare		
	Stokkemarke		
	Nørreballe		
	Birket		
	Hunseby		
Langeland	Lohals		
	Snøde		
	Tullebølle		
Bornholm	Listed		
	Østerlars	x	
	Lobbæk		
	Østermarie	X	
Samsø	Brundby	x	x

Bilag 7: Skole, ældreservice, biblioteksservice og lokal handel i 68 landsbyer med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007⁷

Landsby	Skole	Plejecenter/ældrecenter	Bibliotek/bogbus	Købmand/kisok
Havneby By				X
Tingsted By	X		X	
Bjergby By	X	X	X	X
Fynshav By	X	X		X
Hundslev By				
Højmark By	X	X	X	X
Hillested By				
Velling By	X		X	X
Lønborg By				
Lønstrup By		X	X	
Hee By	X		X	
Bønnerup Strand By			X	X
Klitmøller By	X	X	X	X
Frifelt By	X			X
Øster Kippinge By				X
Tversted By	X		X	X
No By				
Voerså By	X		X	X
Lohals By	X	X	X	X
Kloster By	X		X	X
Frejlev By				
Stokkemarke By	X	X	X	X
Listed By (23-)				
Guldborg	X		X	X
Brundby By		X		
Østerlars By (23-)	X		X	X
Stavning By	X	X	X	X
Astrup By			X	
Ravsted By	X			X
Løgumgårde By		X		X
Hunseby By				
Østerild By	X	X	X	X
Tandslet By	X	X		
Holbøl By	X			
Voldby By	X	X		X
Vils By	X	X		X
Lobbæk By (23-)				
Astrup By	X		X	
Horne By	X		X	
Hostrupskov By		X		
Hasselø Plantage				

⁷ Oplysningerne er opnået gennem søgning på internettet, der kan derfor været mindre mangler

By				
Tornby By	x	x	x	x
Møgeltønder By	x			x
Blans By				x
Skovby By				
Lomborg By	x		x	
Nørreballe By	x			x
Fjellerup By		x		x
Gudum By	x	x	x	
Varnæs By	x			x
Dannemare By	x	x		x
Lyngså By			x	x
Sundby By	x		x	x
Genner By	x			
Gjerrild By	x		x	x
Tullebølle By	x	x	x	x
Vodstrup By				
Øster Jølby By	x	x	x	x
Birket By				
Ålsrode By				
Kettinge By				x
Snøde By	x		x	x
Østermarie By (23-)	x	x		x
Nybøl By	x	x	x	x
Jejsing By	x		x	
Bøvlingbjerg By	x	x	x	x
Frøstrup By		x	x	x
Øster Højst By	x		x	x